

INTERNATIONAL
SCIENCE REVIEWS

№4 (1) 2020

Social Sciences series

www.aiu.kz

International Science Reviews

Social Sciences series

Published since 2020

No. 4 (1) / 2020

Nur-Sultan

EDITOR-IN-CHIEF:

Doctor of Historical Sciences, Professor
Shaikhutdinov M.Y.

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

Doctor of Jurisprudence, Professor
Amandykova S.K.

EDITORIAL BOARD:

Irsaliyev S. A.	- Candidate of Agricultural Sciences, President AIU, (Kazakhstan)
Sarsenbay N. A.	- Candidate of Economic Sciences, (Kazakhstan)
Somzhurek B.Zh.	- Candidate of Historical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Amandykova S.K.	- Doctor of Jurisprudence, Professor (Kazakhstan)
Kazhyken M. Z.	- Doctor of Economic Sciences, (Kazakhstan)
Toxanova A.N.	- Doctor of Economic Sciences, (Kazakhstan)
Akhmadiyeva Zh.K.	- Candidate of Pedagogical Sciences, Associate professor (Kazakhstan)
Laumulin M. T.	- Doctor of Political Sciences, (Kazakhstan)
Orlova O.S.	- Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Russia)
Jacek Zaleśny	- Doctor of Jurisprudence, Professor (Poland)
Francisco Javier Diaz Revorio	- Dr. hab., Professor (Spain)
László Károly Marác	- PhD (The Netherlands)
Verbitskiy A.A.	- Doctor of Pedagogy, Academician of the Russian Academy of Education (Russia)

Editorial address: 8, Kabanbay Batyr avenue, of.316, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010000

Tel.: (7172) 24-18-52 (ext. 316)

E-mail: social-sciences@aiu.kz

International Science Reviews**Social Sciences series**

Owner: Astana International University

Periodicity: quarterly

Circulation: 500 copies

CONTENT**Section
LAW****DIGITAL LAW**

Ostroushko Alexander, Bukalerova Liudmila, Amandykova Saule, Irina Timofeeva, Dolzhikova Anna **Peculiarities of Legal Regulation of Digital Assets in the Russian Federation.....7**

Bakir Sanur, Amandykova Leyla **Development of legal regulation of blockchain technologies in the Republic of Kazakhstan.....28**

CONSTITUTIONAL LAW

Ibraeva Nazgul **Legal Status of Election Observers in the Republic of Kazakhstan.....34**

**Section
INTERNATIONAL RELATIONS AND GEOPOLITICS**

Nursultanova Lazat **Cooperation between Kazakhstan and small and medium Western Europe countries.....40**

Bukeshova G., Seilkhan Balaussa **Central Asia in the system of international relations.....56**

Darkenov K.G. **37th year: political and ideological accusation of Kazakh intellectuals.....69**

МАЗМҰНЫ**INTERNATIONAL SCIENCE REVIEWS****Әлеуметтік ғылымдар сериясы****№4****ҚҰҚЫҚТАНУ****Секциясы****ЦИФРЛЫҚ ҚҰҚЫҚ**

Остроушко А, Букалерева Л., Амандыкова С., Тимофеева И., Должикова А. **Ресей Федерациясындағы цифрлық активтерді құқықтық реттеудің ерекшеліктері.....7**

Бакир С., Амандыкова Л. **Қазақстан Республикасында блокчейн технологияларын құқықтық реттеуді дамыту.....28**

КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ

Ибраева Н. **Қазақстан Республикасындағы сайлауда байқаушылардың құқықтық жағдайы.....34**

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ ГЕОСАЯСАТ**Секциясы**

Нурсултанова Л. **Қазақстанның шағын және орта кіші батыс елдерімен ынтымақтастығы.....40**

Букешова Г.К, Сейлхан Б. **Халықаралық қатынастар жүйесіндегі Орталық Азия.....56**

Даркенов К.Г. **37-ші жыл: қазақ зиялыларын саяси-идеялық тұрғыда айыпталуы.....69**

СОДЕРЖАНИЕ**INTERNATIONAL SCIENCE REVIEWS****Серия общественные науки****№4****Секция****ПРАВО****ЦИФРОВОЕ ПРАВО**

Остроушко А, Букалерева Л., Амандыкова С., Тимофеева И.,
Должикова А. **Особенности правового регулирования цифровых активов
в Российской Федерации.....7**

Бакир С., Амандыкова Л. **Развитие правового регулирования
блокчейн-технологий в Республике Казахстан.....28**

КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО

Ибраева Н.А. **Правовой статус наблюдателей на выборах в
Республике Казахстан.....34**

Секция**МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ И ГЕОПОЛИТИКА**

Нурсултанова Л.Н. **Сотрудничество Казахстана с малыми и
средними западноевропейскими странами.....40**

Букешова Г.К, Сейлхан Б. **Центральная Азия в системе
международных отношений.....56**

Даркенов К.Г. **37-й год: политические и идеологические обвинения
казахстанской интеллигенции.....69**

10.21.91

PECULIARITIES OF LEGAL REGULATION OF DIGITAL ASSETS IN THE RUSSIAN FEDERATION

Ostroushko Alexander¹, Bukalerova Liudmila², Amandykova Saule³,
Timofeeva Irina⁴, Dolzhikova Anna⁵

¹PhD in Law, Associate Professor, Financial University under the Government of the Russian Federation, Moscow, Russian Federation. e-mail avostroushko@fa.ru.

²Professor, RUDN University, Moscow, Russian Federation

³Professor, Astana International University, Nur-Sultan, Kazakhstan

⁴Master of law, Financial University under the Government of the Russian Federation, Moscow, Russian Federation

⁵Postgraduate, RUDN University, Moscow, Russian Federation

Abstract: At present in Russia and in the world there is a growing interest in the digitalization of all sectors of the economy including the fact that it is in new technologies and their accelerated implementation in life states see for themselves the opportunity to earn a competitive advantage and ensure the stability of the economy. In this regard, a number of bills aimed at regulating legal relations in the field of digital assets were developed, some of which took the form of law by 2021. In the article the authors tried to work out a unified approach to understanding the legal nature of digital assets in the Russian Federation for what the concept and essence of digital assets was revealed, the analysis of perspective directions in the legislative regulation for digital assets in Russia is carried out, the problems of regulation for digital assets in Russia are identified and the ways of their solution are proposed.

Keywords: digital assets, legal regulation, Russia, cryptocurrency, tokens.

INTRODUCTION

The development of information technologies and increasing interest in the digitalization of all areas in social life has led to the emergence of such specific objects as digital assets.

Despite the great interest in this issue, there is still no unified interpretation of the term "Digital Assets" in Russia and worldwide. This is due primarily to the contradictory nature of these objects as well as the absence of this object in the physical world which makes it difficult to understand what they are actually.

In the most general sense, digital assets are everything that exists in binary format and which at the same time applies the right of ownership and right to use (Lapteva, 2019). However, this definition introduces more questions than answers. All objects in the electronic-digital environment exist in binary code, since this is the main number system used in modern information and communication technologies. If we talk about property rights we are inevitably faced with the fact that it is quite difficult to talk about ownership of objects that exist only in electronic form. Such an interpretation reflects the concept of "digital assets are any "electronic records" subject to ownership,

management or disposal" (OIEA, 2018). Partly, we can agree with this statement but this interpretation prevents the correct understanding of the essence - not all objects that exist on the Internet have economic value.

When considering such a multidimensional concept as "digital asset", we turn to the definition of what an "asset" is. The Economic Dictionary defines this concept as follows: 1. This is a set of property rights (tangible assets, cash, debt claims and etc.) owned by an individual or legal entity. It is divided into tangible (buildings, constructions, machinery and equipment, inventories, bank deposits and etc.) (Financial Dictionary, 2017) and intangible assets (intellectual product, patents, debt obligations and etc.); 2. Part of the balance sheet.

The Principles of International Financial Reporting Standards (IFRS - IAS - IFRS) also contain the following interpretation: "assets are resources controlled by the company as a result of past events, from which the company expects an economic benefit in the future"(Dictionary of Accounting, 2016).

It is the value aspect that can provide insight into what is meant by a digital asset. A digital asset is a kind of guaranteed right to claim a certain value embedded in a given digital asset(Bogdanova, 2019).

The meaning of the word "asset" is that an entity has value. What this value is expressed in is optional, the main feature is that all digital assets must have value.

Equally important is the possibility of individual identification for the asset because otherwise it is impossible to perform a transaction with such an object.

Such an approach has been established by numerous jurisprudence in foreign countries, most of them indicating the recognition of disputed digital assets as investment contracts. This is due to the fact that hybrid types of tokens, which have signs of both securities and currency, have recently appeared because they provide the owner with some preferences, such as the right to purchase other tokens, the right to receive a positive effect from the provision of services, performance of works or sale of goods.

When analyzing foreign literature on the subject, some peculiarities can be highlighted. For example, in a number of sources, the term "digital assets" in meaning and content is equal to the concept of "digital property".

The term "digital assets" (or "digital property") falls into three categories:

1. "Personal digital property";
2. "Personal digital property with monetary value";
3. "Digital business property".

D.R. Arnautov, M.G. Erokhina use the term "Digital Assets" only for cryptocurrencies (Banki.ru, 2020). We think this is not quite the right approach, as it narrows the subject of consideration unnecessarily.

The possibility for the emergence of digital assets is inextricably linked to blockchain technology and the emergence of so-called cryptocurrency based on this technology. Many other systems have subsequently emerged but blockchain is considered the progenitor.

At the moment, despite the high interest in the digital asset market, many people confuse the terms "token" and "cryptocurrency" and some consider these terms synonymous. Despite the fact that these assets have many similarities, the differences between them seem to be quite significant.

Going back to the question of what digital assets are, we need to look more closely at the issue of cryptocurrency.

So, cryptocurrency is a type of digital asset issued by entrepreneurs to finance the costs of launching venture capital businesses for platforms based on some system. They are most often issued based on blockchain. As the cryptocurrency market has proliferated, other systems have begun to emerge, a prime example being Bytball.

The approach to legal regulation of cryptocurrencies varies from country to country. In total, there are 4 approaches to defining the legal status of cryptocurrencies: property, currency, commodity, security (asset, financial instrument). The legal nature of cryptocurrencies in foreign countries will be discussed in more detail in chapter 2 of this paper. Each legislator proceeds from their personal considerations in this regard, as well as from the indicators of the market situation. At the same time, for example, in the European Union countries when adopting laws regulating the digital assets market, the directives on Combating Money Laundering and Terrorist Financing (hereinafter - AML/CFT) are mandatory to comply with. For example, the Fifth Anti-Money Laundering Directive (5AMLD) came into force on January 10, 2020 and requires cryptocurrency exchanges to undergo mandatory registration with the relevant authorities in their jurisdictions and to report suspicious transactions to supervisory authorities(AML/CFT, 2020).

Smart contracts are digital protocols for transmitting information which use mathematical algorithms to automatically execute a transaction after the set conditions are met and to fully control the process.

E.V. Somova notes that in the Russian doctrine the most famous definition of a smart contract is the definition proposed by A.I. Savelyev, in which a smart contract is an agreement of the parties, existing in the form of a program code, functioning in a distributive data registry, which ensures the self-execution of the terms in such contract upon occurrence of the predefined circumstances in it(Somova, 2019).

However, there are other versions. Thus, according to M. Kaulartz and J. Heckmann, the smart contract only fulfills the terms of the contract, while not being a written contract and does not serve to express the will (DiMatteo et al, 2019).

On the other hand, some scholars recognize that the smart contract can be a way of fulfilling obligations for the reason that the obligations arising from the smart contract are fulfilled by it independently and autonomously. At the same time, for example, in the work of E. E. Bogdanova it is noted that "smart contract can be a way to fulfill only those obligations in which the transfer of property provision takes place in the virtual world with the help of appropriate technical means"(Banki.ru, 2020). Somova E.V. considers the most reasonable to consider smart contracts in relation to the performance of obligations and recognize it as a contract with a special way of execution(Somova, 2019).

The essence of the approach to defining a smart contract as an adhesion contract comes down to the fact that only one party to the contract creates conditions that the other party must accept, otherwise the transaction will not take place. At the moment this approach is not popular because a transaction does not necessarily have to be in the format of one party creating the terms of the contract and the other party joining it. It usually happens when making smart contract terms the parties either agree on terms and the technical expert writes down those terms as a smart contract, or in the system itself the parties discuss terms of a smart contract and then apply the function of making it.

The opinion that a smart contract is a special contractual construction has become widespread enough at the moment. O.S. Grin, E.S. Grin, A.V. Solovyov consider it possible to recognize the smart contract as a standard (special) contractual construction, provided for by part 2, article 309 of the Civil Code of the RF (Grin, et al, 2019). As noted by A. Y. Akhmedov, the smart contract as a special contractual construction has some features, and the very purpose of using smart contract is the automation and objectification of individual actions for the performance of obligations (Akhmedov, 2019).

However, the question of the legal nature for a smart contract is quite extensive, for its more detailed study requires work of a different format.

The main difficulty in analyzing the legal nature of digital assets is the lack of consensus on what the concept of "digital asset" includes. Analyzing the relationship between the concepts of "digital asset" and "virtual property" Rozhkova M. refers to virtual property those intangible objects "which have economic value but are useful or can be used exclusively in virtual space" (Rozhkova, 2018). She refers to such objects as: "Gaming property", cryptocurrency, virtual tokens, domain names and virtual property in social networks.

However, there is a nuance in this approach: whether gaming property can be a digital asset.

Based on the above, we can assume that game objects are parts of a composite work - software, to which the user has certain rights with the purchase (Habr, 2018). Most often the objects in games are distributed under the terms of a license but a mixed contract is also possible. However, the legal status of virtual objects in Russia and many countries of the world is not yet clear.

At the same time for the theft of accounts in games already prosecuted in different countries, such a possibility exists even in Russia. Such actions are interpreted by the court within the framework of article 272 of the Criminal Code "Illegal access to computer information".

Thus, we can talk about a very contradictory approach to the gaming property, in our opinion, it is difficult to recognize it as a digital asset.

When considering such a phenomenon as digital assets, it becomes clear that some scientists gravitate to the use of their own conceptual apparatus to describe objects and processes. For example, V.A. Kislyy, A.Yu. Mikhailov, I.V. Dybina, V.A. Sudakova use in their works the term "cryptoassets" (Dybina, et al, 2019), used to a greater extent by the

European System of Central Banks (ESCB). In this case, according to the ESCB, the term "cryptoasset" refers to any asset registered in digital form which is neither a financial claim nor a financial liability of any individual or legal entity and which is not a share in the share capital of a legal entity.

Nevertheless, a digital asset is considered a valuable asset for the user in the form of an investment and/or as a means of exchange.

In Russian law, an attempt to regulate digital assets was made in the Law "On Digital Financial Assets". This law has been discussed for quite a long time with definitions and concepts changing in the process of discussions. For example, in the Draft Law "On digital financial assets" № 419059-7 from 25.01.2018 it was proposed to consider digital financial assets as property in electronic form. Scientists criticized the Draft in this version. The essence was as follows: article 128 of the Civil Code already contained the concept of "other property", to which the courts referred digital financial assets, for lack of regulation in another order. A striking example is the ruling of the Ninth Arbitration Court of Appeal from May 15, 2018 № 09AP-16416/18 which recognized cryptocurrencies as other property for the purposes of including the contents of a debtor's cryptocurrency wallet in the bankruptcy estate.

The court pointed to the fact that due to the dispositive nature of the norms in civil law, the Civil Code of the Russian Federation does not have a closed list of objects for civil rights. The Civil Code of the Russian Federation does not contain the concept of "other property" mentioned in article 128 of the Civil Code of the Russian Federation taking into account modern economic realities and the level of development in information technology the court pointed to the admissibility of the widest possible interpretation of it.

The law defines digital financial assets as digital rights certifying one of the following rights (the list is closed):

- monetary claim;
- the possibility of exercising the rights to equity securities;
- rights to participate in the capital of a non-public joint stock company;
- the right to demand transfer of issue-grade securities which are stipulated by the decision on issue of digital financial assets (Federal Law, 2020).

At that, such wording implies a reference to article 128 of Civil Code of the Russian Federation "Objects of civil rights" which states that the objects of civil rights include things (including cash and certificated securities), other property including property rights (including non-cash funds, uncertificated securities, digital rights).

Digital rights in the Russian Federation, in accordance with paragraph 1, article 141.1 of the Civil Code, are binding and other rights, named as such in the law, the content and terms of which are determined in accordance with the rules of an information system that meets the criteria established by law. Exercise, disposal, including transfer, pledge, encumbrance of a digital right in other ways or restriction for disposal of a digital right is possible only in an information system without recourse to a third party.

Pursuant to the said law, a digital currency is an aggregate of electronic data (a digital code or designation) contained in an information system which is offered and/or may be accepted as means of payment, which is not a monetary unit of the Russian Federation, a monetary unit of a foreign state and/or an international monetary or settlement unit, and (or) as an investment and in respect of which there is no person obliged to each holder of such electronic data, except for the operator and (or) nodes of the information system, obliged only to ensure compliance with the order of release to these electronic data and the implementation in respect of them in actions to make (change) records in such information system of its rules. As noted in the RBC, under this approach the definition of digital currency in accordance with the Law "On Digital Financial Assets and Digital Currency" may fall under, for example, bonuses, as well as certificates used in e-commerce (Pryanikov, 2020).

However, the very concept of "digital financial asset" implies that this phenomenon is related to the concept of "financial asset". The definition of "financial asset" is closely related to accounting, and all the definitions that are given by academic economists, in one way or another, touch on the value aspect. For example, Adamenko A.A. gives the following definition: "financial asset is the financial resources of an economic entity which are the totality of cash and securities and are owned by the entity. It is this point that introduces a confusion such as "digital currencies" in Russia are not currencies but a set of electronic data.

I would like to emphasize that such a term as "digital financial assets" is used in the law only in Russia.

The main problem is that after the approval of this law, it became definitively unclear what exactly is meant by digital financial assets. In the draft law "On Digital Financial Assets" digital financial assets represented cryptocurrencies and tokens. Subsequently, it was decided to abandon the "technicalities" for which the law was criticized (Chernyshova, Dzyako, 2020).

Also, in our opinion, the legislator decided to emphasize that in Russia digital currencies are not means of payment, respectively, have no financial essence, so the law is called "On Digital Financial Assets, Digital Currency and on Amendments to Certain Legislative Acts of the Russian Federation".

MATERIALS AND METHODS OF RESEARCH

The norms of international law and legislation of foreign countries are the subject of the study, civil and information legislation of the Russian Federation, other regulations related to the characteristics of digital assets as objects of civil rights, identifying their specificity, functions and place among other objects of civil rights.

Theoretical basis of the work served as the works of M.A. Rozhkova, O.F. Zasemkina, A.V. Sazhenov, I.V. Yolokhova, M.I. Akhmetova, A.V. Krutova, A.V. Tetenova, T.E. Rozhdestvenskaya, A.G. Guznov, M.S. Sackheim, N.A. Howell and others.

The empirical basis of the study is the letters and explanations of the competent authorities on the regulation of digital assets, judicial practice database including SAS

(State Automatic System) "Justice" and ACF (Arbitration Case File) "Arbitrator". The work was prepared with the use of data from MPS (Most Popular System) "Consultant plus", MPS (Most Popular System) "Garant".

DISCUSSION RESULTS

1. It is worth noting that until 2014, cryptocurrencies and tokens were not subject to legislative regulation in Russia, possibly due to the low interest of citizens and businesses in their acquisition. Accordingly, with the growing interest and involvement of Russian residents in this market, attempts began to appear, if not legislative, but at least activities to clarify by the competent authorities the specifics of the application to digital assets for the current legislation. In 2014, the Bank of Russia gave explanations in the form of the Information from the Bank of Russia "On the use of "virtual currencies" in transactions" dated 27.01.2014, which referred to the danger of operations with cryptocurrencies, in particular the involvement in illegal activities, including the legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing. Head of the Investigative Committee Alexander Bastrykin promised to criminalize the use of cryptocurrencies in an interview in January 2016 including bitcoins, calling them a "soap bubble" (Interfax, 2020).

In 2016, the Federal Tax Service of Russia in its Letter № OA-18-17/1027 rightfully pointed out that the legislation of the Russian Federation does not contain a ban on transactions by Russian citizens and organizations using cryptocurrencies. The document contains the following theses:

1) The legislation of the Russian Federation does not enshrine such concepts as money surrogate, cryptocurrency, virtual currency.

2) The legislation of the Russian Federation does not prohibit Russian citizens and organizations to conduct operations with the use of cryptocurrency.

3) The use of cryptocurrencies in transactions is grounds for considering the issue of classifying such transactions as transactions (operations) aimed at legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing.

4) According to the FTS of Russia, transactions related to the purchase or sale of cryptocurrencies using currency values (foreign currency and external securities) and (or) the currency of the Russian Federation are currency transactions.

5) The existing currency control system does not provide for currency control authorities to receive information from residents and non-residents on cryptocurrency purchase and sale transactions.

Russian President Vladimir Putin instructed the Government and the Central Bank to ensure the introduction of amendments to the legislation on the use of digital technologies in the financial sector on 21.10.2017 (Poyarkov, 2017).

The Russian government, together with the Bank of Russia, had until July 1, 2018 to ensure changes in legislation that would allow the regulation of ICOs (Initial Coin Offering - public fundraising, including in cryptocurrencies, by placing tokens). Looking ahead, the specialized Federal Law "On digital financial assets and digital currencies" was adopted only in 2020.

Interestingly, the Federal Law of 02.08.2019 № 259-FZ (edited on 20.07.2020) "On attracting investments using investment platforms and on amendments to certain legislative acts of the Russian Federation", which defined utilitarian digital rights, was adopted before the Federal Law "On digital financial assets and digital currencies".

Faced with the lack of legal regulation for digital assets in Russia, the courts had to try to determine the legal nature of each individual digital asset on their own, which correlates with the US approach to determining the legal nature of an asset. In the United States, as we traced in chapters 1 and 2, the courts' assessment of the legal nature in a digital asset is most often initiated to determine whether the asset falls under the regulation of securities laws. In Russia, the courts have attempted to define digital assets in order to establish whether legal relations regarding the circulation and the digital assets themselves can be the object of judicial protection, since there was no legal prohibition on their circulation. The problem seemed global, because from the moment fiat currency is exchanged for a digital asset, a person has "nothing" that has value but has no tangible form and it is impossible to obtain proof of ownership rights.

A striking example is the aforementioned bankruptcy case of I.I. Tsarkov. The court of the first instance refused the bankruptcy trustee to include the contents of the debtor's cryptocurrency wallet in the bankruptcy estate, reasoning that the legislation does not contain the concept of "cryptocurrency" and therefore it is impossible to clearly determine which category it belongs to: "property", "asset", "information", "surrogate". The decision of the appeal court № 09AP-16416/2018 from 15.05.2018 cryptocurrency was still included in the bankruptcy estate and treated as other property in relation to article 128 of the Civil Code of the Russian Federation.

Heterogeneity of judicial practice on the issue of digital currencies and tokens also generated refusals in judicial protection in the interests of participants at the legal relations. For example, Ryazhsky district court in Decision 2-160/2017 2-160/2017~M-129/2017 M-129/2017 from April 26, 2017 denied claims for recovery of penalties, compensation for moral damages, fine, under the law on protection of consumer rights. The court pointed out that since practically in the Russian Federation there is no legal basis for the regulation of payments made in "virtual currency", in particular Bitcoin, and there is no legal regulation of online trading platforms, bitcoin exchanges, all transactions with bitcoin transfers are made by their owners at their own risk. According to the court, the presence of cryptocurrencies outside the legal field does not provide an opportunity for the plaintiff to implement legal mechanisms to impose liability on the defendant in the form of the payment of penalties, compensation for moral damage and fines provided by the Law of the Russian Federation from February 7, 1992 № 2300-1 "On protection of consumer rights".

Denying the claims for unjust enrichment in Decision № 2-4140/2018 2-505/2019 2-505/2019(2-4140/2018);~M-3745/2018 M-3745/2018 from March 18, 2019, the Volgodonsk district court (Rostov region) pointed to the speculative nature of cryptocurrencies. As one of the arguments, the court referred to the Information of the Bank of Russia "On the use in transactions of "virtual currencies" from 27.01.2014. The status of cryptocurrencies in the Russian Federation is monetary surrogates, the issue of which is

prohibited in the entire territory of the Russian Federation according to article 27 of the Federal Law of 10.07.2002 № 86-FZ (edited from 29.07.2018) "On the Central Bank of the Russian Federation (Bank of Russia)". This decision was criticized for the lack of validity in the application as a reference of the press release of the Bank of Russia, "which was not signed by anyone and has no legislative force" (Pryanikov, 2020).

Separately, we would like to note the position of the Bank of Russia on cryptocurrencies and tokens. In 2014, the position of the Bank of Russia in the above press release was quite tough, the main idea being that the use of cryptocurrencies is a potential involvement in illegal activities including money laundering and terrorist financing.

Press release of the Bank of Russia "On the use of private "virtual currencies" (cryptocurrencies) from 04.09.2017 was already much less harsh on cryptocurrencies. The Central Bank notes that most transactions with cryptocurrencies are made outside the legal regulation of both the Russian Federation and most other states. Cryptocurrencies are not guaranteed or secured by the Bank of Russia. Transactions with cryptocurrencies carry high risks and may lead to financial losses of citizens and inability to protect the rights of consumers in financial services if they are violated.

Analyzing the judicial practice, we can note the absence of formed judicial practice, in which the tax authorities would be a party to the proceedings. This can be attributed to the fact that at the moment the tax authorities have no information that an organization or an individual is a holder of DFA (Digital Financial Assets) or DC (Digital Currency), and the holders of DFA and DC are in no hurry to declare them.

According to SAS "Justice", judicial proceedings on this issue with the participation of the tax authorities are few.

So, as an example, we can consider the Decision of the Moscow City Court from 18.04.2018 in case № 7-4313/2018.

It challenges the decision of the tax authority to terminate proceedings on the case of an administrative offence.

The prosecutor filed a protest against the Decision of the tax authority to terminate the proceedings in the case of an administrative offense, due to the absence of an administrative offense under paragraph 2, part 1, article 24.5 of the Administrative Code of the Russian Federation.

This decision is interesting exactly from the point of view of qualification of virtual currency operations by the court from the position of the Federal Law of 10.12.2003 № 173-FZ (edited on 08.12.2020) "On currency regulation and currency control".

The court rightly points to the fact that virtual currency is not currency (foreign currency and foreign securities), therefore, making payment using virtual currency is not a currency transaction in the meaning of the Federal Law № 173-FZ and does not constitute an administrative offense, liability for which is provided by part 1, article 15.25 of the Administrative Code of the Russian Federation.

It can be emphasized that this court decision is true until the entry into force of the Federal Law "On digital financial assets and digital currencies" because according to paragraph 5, article 14 of this law, residents of the Russian Federation have no right to

accept digital currency as a counterpayment for goods transferred by them, works performed by them, services provided by them or any other way that allows for digital currency payment for goods (works, services).

Let us turn to the legislative regulation of operations with digital financial assets and digital currencies. At the moment, the key law regulating digital assets and operations with them in Russia is the Federal Law from March 18, 2019 № 34-FZ "On amendments to parts one, two and article 1124 of part three of the Civil Code of the Russian Federation" which is also called the Digital Rights Law.

The first and quite important change concerned the introduction of Article 141.1 "Digital Rights" to the Civil Code, which gives this definition of digital rights, is the binding and other rights named as such in the law, the content and conditions of which are determined in accordance with the rules of an information system that meets the characteristics established by law. Execution, disposal, including transfer, pledge, encumbrance by other means or limitation of disposal using the digital right is possible only in the information system without recourse to a third party.

It should be noted that in the original wording of the draft law, a digital right was suggested to be a set of electronic data (i.e. a digital code) existing in an information system that meets the characteristics of a decentralized information system as established by law. But in this wording, it turned out that a digital right is a property right (as described in the updated article 128 of the Civil Code) but at the same time it is a digital code. During the adoption of the Law, it was decided to abandon this idea. In the last variant the definition was formulated according to the model for description of a security according to article 142 of the Civil Code of the RF (Chernyshova, Dzyako, 2020).

The adopted law refers digital rights to the objects of rights. The Presidential Council for Codification objected to this. They believed that this is not the object of rights but simply a way of their fixation, so the norms should be placed in another section of the Civil Code. The Council feared that the inclusion of digital rights as an object of law would create confusion. However, at the moment, digital rights are still among the objects of law, according to article 128 of the Civil Code.

T. E. Rozhdestvenskaya and A. G. Guznov note that the wording of the definition of digital rights contained in the Civil Code suggests that the category of digital rights should be specified in separate laws which on the one hand, should define the features of legal regulation of certain types of digital rights and on the other hand, the digital environment in which such digital rights can exist (EAEU, 2019).

At the same time, they pay special attention to the terminology, in particular the term "holder of a digital right". Paragraph 2, article 141.1 of the Civil Code states that, unless otherwise provided by law, the holder of a digital right is the person who, according to the rules of an information system, has the ability to dispose of that right. In the cases and on the grounds stipulated by law, another person is recognized as the holder of a digital right. T. E. Rozhdestvenskaya and A. G. Guznov note that such wording is necessary precisely because of the problems voiced in chapter 1 of this paper: inability to inherit and foreclose on digital assets (EAEU, 2019).

In view of these problems, the DFA Law provides that not only the person who issues the DFA or the holder of the DFA but also other persons (in cases provided by law) should have access to digital financial assets. The operator of the information system under which the DFA is issued will ensure that records on digital financial assets are made (changed) on the basis of a valid judicial act, an enforcement document (including the decision of a court bailiff), acts of other bodies and officials in carrying out their functions provided for in the legislation of the Russian Federation or on the basis of a certificate of right to inheritance issued in the manner prescribed by law, providing for the transfer in the DFA of a certain type in the order of universal succession, no later than the business day following the day on which the information system operator receives the relevant request.

In addition, the obligations of the operator of the information system FZ on DFA include informing the operator of the exchange of digital financial assets about making or changing records on DFA not later than the business day following the day of making or changing records.

Another important change introduced by the Law № 34-FZ is an attempt to legalize smart contracts. Thus, for example, paragraph 2 was added to article 309 of the Civil Code of the Russian Federation. The terms of the transaction may provide for the fulfillment by its parties for the obligations arising from it upon the occurrence of certain circumstances without the separately expressed additional will of its parties aimed at fulfilling the obligation through the use of information technologies defined by the terms of the transaction.

Paragraph 2 of article 434 has also been amended. A contract in writing may be concluded by a single document (including electronic), signed by the parties or the exchange of letters, telegrams, electronic documents or other data in accordance with the rules of the second subparagraph, paragraph 1, article 160 of this Code. The requirements of paragraph 1 of Article 160 suggests that the written form of the transaction will also be deemed to have been committed by a person in the case of a transaction in electronic or other technical means which can be reproduced on a material medium as the same content of the transaction and the requirement of a signature is considered satisfied if used any method that allows the reliable identification of the person who expressed his will. The law, other legal acts and the agreement of the parties may provide for a special method of reliably determining the person who has expressed the will.

Separately, amendments were made to article 309 of the Civil Code of the Russian Federation, the terms of the transaction may provide for the performance by its parties for obligations arising from it in the event of certain circumstances without a separately expressed additional expression of its parties' will to perform an obligation by using information technology defined by the terms of the transaction.

Thus, this Law № 34-FZ establishes the possibility of transactions in the Internet, including in the form of expression to express one's will, equating them to a written form of the transaction if its content can be reproduced on a tangible medium in its original form. However, we see that the legislator attributed smart contracts to the

condition of automatic performance for any civil contract. Thus, smart contracts have not been allocated to a separate category of contracts in Russian law.

It can also be noted that the original wording of the Law № 34-FZ contained article 141.2 "Digital money" but it had to be abandoned. From the wording proposed in the draft law, it was clear that cryptocurrency was going to be recognized as "private money", following the example of Germany but, eventually, this norm with significant reworking was included in the Law "On DFA" and the term was replaced with "Digital currency".

According to the meaning of the bill digital currency is recognized as property but not digital rights which may require amendments to the Civil Code. Circulation of cryptocurrencies in Russia is regulated by article 14 of the Law "On DFA".

"The most odious provisions which allow receiving and transferring digital currency only in inheritance, bankruptcy or enforcement proceedings are excluded from the text. At the same time, Russian residents are forbidden to accept digital currency as payment for goods, works and services, as well as to disseminate information about the possibility of digital currency payments", emphasizes D. Kirillov (Kirillov, 2016).

The need to declare (now called informing) the possession of digital currency and transactions with it remains. This is a condition for judicial protection of such transactions.

According to this Federal Law "On digital financial assets" you can buy, issue, sell, make other transactions with cryptocurrency in Russia but it is impossible to pay to Russian residents with it. There is a certain contradiction, as the very concept of cryptocurrency in the same document implies its use as means of payment.

The Federal Law "About the digital financial assets" became effective from 01.01.2021 but the law enforcement practice of this law does not exist yet.

It is noted that there are very few terms introduced by the Law on DFA. Many types of activities, first of all, mining, are left outside the terms defined by it. Whereas the DFA Law was expected to introduce a unified apparatus and conceptual legal framework for the entire cryptocurrency market as a whole, as a result it became the basis solely for the digitalization of Russian assets, the issue of digital duplicate securities under Russian law which is difficult to bring to the international market. There are no concepts that allow the application of foreign law and the resolution of conflicts in regulation which should also have been reflected in the conceptual apparatus in the first place. That said, of course, the adoption of this law is an important step to further legalize the area of business in Russia.

In particular, the actions of economic entities contribute to legalization. For example, on August 20, 2020, it became known that the first loan secured by tokens was issued in Russia. Experts' opinions are divided. On the one hand, it shows that the state recognizes cryptocurrencies and tokens but on the other hand, there are questions about the demand for this type of collateral and banks' readiness to accept it (Academic dictionary, 2010).

From the point of view of the above laws, in our opinion, it is possible. Tokens, being an object of civil rights and a digital right at the same time, can indeed be presented as collateral for an obligation. However, Yu. Brisov notes that it would be incorrect to call the tokens that act as collateral a pledge. Pledge is a separate legal entity, known as far back as Ancient Greece. They note that since the list of collaterals in the Civil Code is open, nothing prevents them from making up a new one.

However, lawyers note that this transaction is more of a promotional move for WAVES tokens than a real precedent in practice because WAVES tokens are not cryptocurrency but fall under the category of "other property" (Academic dictionary, 2010).

Pavel Lavrenkov, a member of the Commission for legal support of the digital economy of the Moscow branch of the Association of lawyers in Russia, Managing Director of the Renaissance Insurance Group Legal Department, added that it is necessary to separate digital financial assets (tokens) and digital currency which is provided by the Federal Law "On DFA". The latter includes bitcoin. Banks are unlikely to take it as collateral, as the circulation of digital currencies in the Russian Federation is prohibited (Academic dictionary, 2010).

Experts point out that the bank would simply not benefit from such pledges:

1. Cryptocurrencies are subject to high volatility, there is no obligated person and operations with cryptocurrency are actually prohibited in Russia which is a risk for the bank which cares about price stability of the token and its liquidity
2. Tokens may also be subject to exchange rate fluctuations or bankruptcy of an organization which issued a token.

However, according to article 340 of the Civil Code, if the collateral is depreciated, the bank cannot terminate the credit agreement or require additional collateral only for consumer and mortgage loans. Although if the loan is granted for entrepreneurial activity, such additional encumbrances are possible, the bank can insist on their inclusion in the loan agreement.

On the other hand, banks may be willing to assume these risks and owners of free digital assets may be interested in obtaining additional fiat funds for business development, not by selling crypto-assets, but by pledging them.

Experts note that different escrow mechanisms are possible for lending against digital assets. The automation of these actions can also be considered when the verification of the fulfillment of the conditions of pledge transfer and the transfer itself is performed by a smart contract.

Thus, the pledge of digital financial assets is quite possible, even from the point of view of the Federal Law "On DFA and DC" which came into force.

As noted earlier, the Ministry of Finance played a major role in clarifying the specifics of operations with digital assets in the Russian Federation. This was due, first of all, to the fact that cryptocurrencies are the closest to financial assets in their essence. In its explanations, the RF Ministry of Finance was forced, in the absence of legislative regulation, to give explanations based on the current legislation and its own understanding for the legal nature of DFA and cryptocurrencies.

Thus, the Ministry of Finance, unlike the Bank of Russia, did not find in the legislation of the Russian Federation a ban on transactions with cryptocurrencies by Russian citizens and organizations (Letter of the Ministry of Finance of the Russian Federation from October 3, 2016 № OA-18-17/1027).

Letter of the Ministry of Finance of the Russian Federation from October 3, 2016 № OA-18-17/1027 indicated that in accordance with the provisions of the Federal Law from 10.12.2003 № 173-FZ "On currency regulation and currency control" cryptocurrencies are not foreign currencies. The Ministry of Finance noted that the existing currency control system does not provide for receipt by the currency control authorities (Bank of Russia, Federal Tax Service of Russia, Federal Customs Service of Russia) and currency control agents (authorized banks and professional securities market participants which are not authorized banks) from residents and non-residents of information on operations to purchase and sale cryptocurrencies.

With the growth of the cryptocurrency and digital financial assets industry in Russia, taxation issues inevitably arise. It should be noted that the Ministry of Finance found itself in a difficult position because if in its letters it had indicated that transactions with cryptocurrencies and digital financial assets are not subject to taxation, it would have opened a loophole for organizations and individuals to evade taxation. It is worth noting that the Ministry of Finance in its letters explaining the positions on the taxation of these assets was guided primarily by the principle "if there is no special regulation, then taxation is on a general basis".

From the numerous letters with questions about taxation, it follows that the interest of organizations and tax authorities in clarifying the procedure of taxation for digital financial assets and digital currencies in Russia is extremely high. Now we can already be guided by the position of the competent authorities from which it follows that cryptocurrency is still taxable in Russia.

Thus, the sale of cryptocurrency is subject to income tax and personal income tax for legal entities and individuals (Letters of the Ministry of Finance of Russia № 03-03-06/1/73953 from 24.08.2020 and № 03-04-05/63704 from 20.08.2019). Letter № 03-03-06/1/40729 from June 14, 2018 stated that any income received by an organization as part of an activity aimed at generating income (commercial activity) is subject to accounting for profit taxation. However, the legal status of cryptocurrency and tokens as well as the activity of generating such assets in the Russian Federation is not defined.

However, the Ministry of Finance drew attention to the fact that under the provisions of article 271 of the Tax Code when calculating the tax base for profits tax by a taxpayer who applies the accrual method, income is recognized in the reporting (tax) period in which it occurred, regardless of the actual receipt of cash, other property (works, services) and (or) property rights (accrual method) unless otherwise provided for by paragraph 1.1, article 271 of the Tax Code. Letter of the Ministry of Finance of Russia from September 26, 2019 № 03-04-05/74126 indicates that if the benefit from transactions with such instruments can be evaluated, the income should be taxed with personal income tax in the general order. Therefore, the Ministry of Finance of Russia proposed to tax the result from transactions with bitcoins by analogy with other

property. In this case before the legislative regulation of issues related to the circulation and taxation of cryptocurrencies, in determining the tax base for income received from operations of their purchase and sale can be based on the norm of paragraph 1, subparagraph 2, item 2, article 220 of the Tax Code, that is to reduce income from sale of cryptocurrencies by the amount of actually incurred and documented expenses related to their purchase (AML/CFT, 2020).

This approach is valid only under the general taxation system when the organization pays income tax on the delta between the purchase price of the asset and the price of its sale. Under a special tax regime only one type of accounting is possible, namely when applying the simplified taxation system. It is the cash method. The cash method is characterized by the fact that income is determined by the actual receipt of funds in cash or on the current account. However, in the Letter of the Ministry of Finance from 14.11.2018, № 03-11-11/81983, it was stated that at present the concepts of mining, cryptocurrency as well as the legal status of persons conducting operations with cryptocurrency, the legislation has not been defined.

In this regard, the issue of taxation for individual entrepreneurs' income from the sale of cryptocurrency under the simplified taxation system may be considered only after the adoption of relevant legislative acts defining the concept of mining, cryptocurrency as well as the legal status of persons engaged in operations with cryptocurrency.

The Federal Law of 31.07.2020 № 259-FZ "On digital financial assets, digital currency and on amendments to certain legislative acts of the Russian Federation" does not contain the concept of mining, therefore, there are no separate provisions on its taxation. The Ministry of Finance in 2018 expressed that the issue of taxation for mining can be considered only after the creation of special regulation (Letter of the Ministry of Finance of Russia № 03-11-11/74252 from 16.10.2018).

"The logic of the provisions in chapter 25 of the Tax Code of the Russian Federation implies the taxation for all income received by the taxpayer in the course of carrying out activities, with the exception to those mentioned in article 251 of the Tax Code of the Russian Federation", - so believe the "Association of Lawyers of Russia". However, it should be noted that digital currencies have been recognized as a set of electronic data, respectively, cannot be included in the taxable base for income tax as formally they are not attributed to either goods or property rights. At the same time, article 250 "Non-operating income" contains an open list of income subject to taxation. Digital financial assets, in general, are included in the taxable income tax base because they are property rights.

In terms of taxation for digital financial assets, there is also no enforcement practice, but almost certainly taxation is assumed on a general basis. To increase investor interest in this type of digital assets, the RUIE (Russian Union of Industrialists and Entrepreneurs) proposes the following measures:

1. Exempt from VAT (20%) operations on the issue, circulation and redemption of "financial" DFA (e.g., securities, DFA loans, DFA derivatives and etc.) as well as

operations on the issue and circulation of digital rights which to some extent certify the right to demand the transfer of goods or services in transactions with DFA.

2. Income tax (20%) should be charged only when the DFA issuer (legal entities and individual entrepreneurs regardless of residency) has a positive financial result from the issue of the asset (e.g., when the total amount of income from the DFA exceeds the cost of its acquisition).

3. Not to charge income tax on non-profit organizations which receive donations for the acquisition of DFA to form "digital endowments" (funds).

4. Personal income tax (standard rate of 13%) should be levied on the sale or redemption of DFA from the difference between the price of acquisition and sale or redemption. The tax should be calculated by the tax agent (banks, exchanges and other legal entities) cumulatively on all DFA at the end of the tax period, similar to the base on circulating securities (Press release, 2017).

This seems logical from the point of view that excessive taxation can make investments in DFA extremely unprofitable and, accordingly, deprive them of their meaning.

It can be seen that without legislative regulation of the taxation for transactions with digital assets cannot do as a universal approach has not been worked out yet. On the general basis if the organization applies the simplified taxation system with the object of taxation "income-expenses" then the organization will not be able to claim expenses on purchase and sale transactions because they cannot be documented. In its Letter from 17.10.2017 № 03-11-11/67498, the Ministry of Finance explained that if expenses cannot be documented, such expenses cannot be taken into account in determining the tax base for the simplified taxation system. Accordingly, the organization will pay 15% on all income excluding expenses.

Under the "income" object, the organization will have to declare the entire amount of proceeds from the sale of digital currencies and pay 6%. Under the simplified tax system operations with cryptocurrency and DFA are not subject to VAT as it is a special tax regime.

It should also be noted that along with changes to the Tax Code, work is currently underway to amend the CAO RF and the Criminal Code RF. A draft Federal Law "On amendments to the Criminal Code of the Russian Federation and the Criminal Procedure Code of the Russian Federation" has been posted which establishes criminal liability for evading the obligation to report to tax authorities on transactions (civil law transactions) with digital currency and on the balances of the said digital currency; it recognizes the commission of a crime involving digital currency as an aggravating circumstance.

Draft Federal Law "On amendments to the Code of Administrative Offences of the Russian Federation" establishes administrative liability for illegal organization of issuance, transactions with digital financial assets and illegal acceptance of digital currency. At the same time, for the organization of illegal circulation for digital financial assets there is a fine of up to 2 million rubles. Illegal acceptance of digital currency as a counteroffer is fined up to 1 million rubles.

The penalties for these violations of criminal legislation provides severe enough, up to imprisonment up to 8 years. President of Russian Association of Cryptoeconomics and Blockchain (RACIB) Yuri Pripachkin believes that the proposed rules do not meet the current economic relations and will not allow Russian business to fully use the potential of new financial instruments. This may cause cryptocurrency industry companies to move from Russia to the more advanced countries in this area including the CIS countries such as Belarus, Kazakhstan, Uzbekistan and Ukraine (OZON, 2021).

Thus, we can see how the main approaches to the legislative regulation of digital assets have evolved in Russia. We can see that the approaches were changing: from ignoring the weight of this phenomenon and its impact on the Russian economy, then in 2016 to consider the possibility for banning such transactions with the application of liability measures, to compromise solutions which will include the possibility of issuing DFA by Russian organizations but also prohibit the circulation of cryptocurrencies in Russia.

It may be noted that at the moment there is no law enforcement practice on the Federal Law "On DFA and DC" which has come into force.

Before the Law "On Digital Financial Assets and Digital Currencies" came into force, regulation of operations with digital assets in the Russian Federation was carried out mainly on the basis for clarifications of the Ministry of Finance which did not recognize cryptocurrency as a foreign currency but, in general, did not see in the legislation a ban on its circulation. At the same time, with its clarifications on the taxation of transactions with cryptocurrencies, the Ministry of Finance suggested the need to reflect them in the tax base for income tax and personal income tax but did not give recommendations on how to document the costs of digital currency purchases in such a case.

Courts in their activities are mainly guided by the provisions for article 128 of the Civil Code and their own opinion on the matter. This does not negate the fact that the practice is quite diverse but the trend for the recognition of cryptocurrency as other property is emerging in 2018.

The next very complicated issue of the legal regulation of digital assets is the fact that digital currency for the purposes of the Federal Law "On Insolvency (Bankruptcy)" is recognized as property. At the same time, there is no specific algorithm of actions for inventory, valuation and sale at auction for bankruptcy trustees. In this case, the legislator should not only settle the issue for the legal status of cryptocurrencies but also determine a number of procedural aspects, in particular, the procedure of foreclosure on this object in bankruptcy cases (Kornienko, Korolev, 2018).

CONCLUSIONS

At the moment, we can say that the system of legislative regulation of operations with digital assets is in its formative stage. The law on "Digital Financial Assets and Digital Currencies" came into force in 2021, so at this point we can say that there is special regulation of operations with digital assets in Russia.

Lawyers recognize these laws to be quite controversial, they may require changes in the near future but the positive point is the call for state regulation and judicial protection for the interests of business entities entering into legal relations regarding digital assets.

The negative factor is the inconsistency among legislators in the adoption of laws including the lack of amendments to the Tax Code of the Russian Federation, despite the fact that the law on "Digital financial assets and digital currencies" sets reporting deadlines, which can give rise to legislative uncertainty.

It is impossible not to note the growing public interest in these legislative initiatives: the bills are widely discussed by lawyers, economists, legal scholars, government and business representatives. Many provisions of these laws are controversial but the fact that the state has realized and tried to meet the need of society in the legislative regulation of transactions with digital assets. This is already a big step towards the ordering of relations in the industry.

In the course of the work, we identified the following shortcomings in the legal regulation of digital assets in the Russian Federation and proposed the following ways of solving the existing problems:

- The definition of digital currency has signs of an overly expansive interpretation.

Solution: it is necessary to legally specify what specific characteristics should meet the information system, in which there is a digital currency.

- There is no legislative consolidation of the legal nature of digital currencies, not developed a unified approach to the legal nature of digital currencies.

Solution: it is necessary in the Federal Law "On digital financial assets and digital currencies" to provide a reference definition of "digital currency" to other property under article 128 of the Civil Code.

- Nominal legislative distinction between digital financial assets and uncertificated securities.

Decision: the RF Ministry of Finance should give explanations as to the criteria for attributing the right of claim to the first and the second category.

- Insufficient elaboration of the procedure for alienating digital currencies from a person in order to exercise the rights of creditors in bankruptcy. Options for the implementation of digital currency by a bankruptcy trustee are not specified.

Solution: it is necessary to develop an algorithm of actions for bankruptcy trustees, mandatory for implementation when selling a debtor's digital currency.

- Incompleteness of taxation and accounting issues in operations with digital financial assets and digital currencies.

Solution: it is possible to take as a basis the already existing global practices of solving this problem (e.g. the Republic of Belarus) and make changes to adapt to the needs of Russian society.

With the transition from the denial of the importance in digital assets to the realization of the need for judicial protection for the interests of persons entering into legal relations over digital assets, it can be said that the state has assessed the risks associated with the legal non-regulation for these digital assets.

REFERENCE

1. Academic dictionary (2010) *Fiduciary money* URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1341122#cite_note-mimi-2 (date of request: 20.01.2021)
2. Akhmedov, A.Ya. (2019). The legal nature of a smart contract. *Bulletin of the SSLA*, 5 (130).
3. AML/CFT (2020) *The Fifth Directive on Combating the Legalization of Criminal Proceeds*. Retrieved from URL: <https://www.refinitiv.ru/ru/5th-anti-money-laundering-directive> (date of request: 20.01.2021)
4. Banki.ru (2020). What is a digital asset? Retrieved from URL: https://www.banki.ru/wikibank/tsifrovoy_aktiv_/ (date of request: 20.01.2021)
5. Bogdanova, E.E. (2019) Problems of applying smart contracts in transactions with virtual property. *LEX RUSSIA*, 7 (152). 108-117.
6. Chernyshova, E., Dzyako, T. (2020) Cryptoassets are waiting for the usual benefits. *RBC*. Retrieved from URL: <https://www.rbc.ru/newspaper/2020/09/14/5f58dff69a79477e1422429c> (date of request: 20.01.2021)
7. Dictionary of Accounting (2016). *Asset*. Retrieved from URL: <https://www.buhscheta.ru/uschet-slovar.php?co=Aktiv&id=17> (date of request: 20.01.2021)
8. DiMatteo, L., Cannarsa, M. & Poncibo, C. (2019). Contract Law and Smart Contracts. *The Cambridge Handbook of Smart Contracts, Blockchain Technology and Digital Platforms*. Cambridge Law Handbooks. 59-140.
9. Dybina, I.V., Sudakova, V.A. (2019). Development of a unified approach to ensuring the legal regulation of cryptoassets in Russia as a way to reduce the risks in the sphere of AML/CFT. *Scientific Notes of Young Researchers*, 3. 65-73
10. EAEU (2019). *Review of the EAEU "Cryptocurrencies and blockchain as attributes of the new economy. Development of regulatory approaches: international experience, practice of EAEU member states, prospects for application in the Eurasian Economic Union"*. Retrieved from URL: <http://www.eurasiancommission.org/en/nae/news/Pages/22-07-2019-1.aspx>
11. Federal Law (2020). *On Digital Financial Assets, Digital Currency and on Amendments to Certain Legislative Acts of the Russian Federation: Federal Law from 31.07.2020 № 259-FZ [as amended]* Retrieved from URL: pravo.gov.ru
12. Financial Dictionary (2017). *Asset*. Retrieved from URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/11106 (date of request: 20.01.2021)
13. Grin, O.S., Grin, E.S., Solov'ev, A.V. (2019). The legal construction of a smart contract: the legal nature and scope of application. *Lex Russia*. 8 (153).
14. Habr (2018). *Games and money: risks of legal uncertainty*. Retrieved from URL: <https://habr.com/ru/company/digitalrightscenter/blog/359292/> (date of request: 20.01.2021)
15. Interfax (2020). *The State Duma passed a law on digital financial assets and digital currency*. Retrieved from URL: <https://www.interfax.ru/business/718521> (date of request: 20.01.2021)
16. Kirillov, A. (2016). Investigative Committee promised to criminalize bitcoins. *Gazeta.ru* Retrieved from URL: https://www.gazeta.ru/business/news/2016/01/14/n_8119247.shtml (date of request: 20.01.2021)
17. Kornienko, N.Y., Korolev, G.A. (2018). Development of approaches to the legislative regulation of cryptocurrency circulation as a new type of financial instruments in the EAEC. countries. *Taxes and Finance*, 4, 18-24.

18. Lapteva, A.M. (2019). The legal regime of digital assets (on the example of Big data). *Journal of Russian Law*, 4. 93-104.
19. OIEA (2018) *Investor Alert: Watch Out For False Claims About SEC And CFTC Endorsements Used To Promote Digital Asset Investments*. Retrieved from URL: <https://www.investor.gov/introduction-investing/general-resources/news-alerts/alerts-bulletins/investor-alerts/investor-10> (date of request: 20.01.2021)
20. OZON (2021). *Terms of use of the electronic gift certificate*. Retrieved from URL: <https://docs.ozon.ru/common/pravila-prodayoi-i-rekvizity/usloviya-ispol-zovaniya-elektronnogo-podarochnogo-sertifikata> (date of request: 20.01.2021)
21. Poyarkov, A. (2017). Lost Treasures: where did several billion dollars' worth of bitcoins go? Retrieved from URL: <https://www.forbes.ru/tehnologii/351153-poteryannye-sokrovishchakuda-propali-bitkoiny-na-neskolko-milliardov-dollarov> (date of request: 20.01.2021)
22. Press release of the Central Bank on the use of private "virtual currencies (cryptocurrencies) from September 4 (2017). Retrieved from URL: https://www.cbr.ru/press/pr/?file=04092017_183512if2017-09-04T18_31_05.htm
23. Pryanikov, Z. (2020) Six countries that create national cryptocurrencies. Retrieved from URL : <https://oox.space/analytics/national-cryptocurrencies/> (date of request: 20.01.2021)
24. Rozhkova M.A. (2018). Digital assets and virtual property: how to correlate virtual with digital. *Zakon.ru*. June 13.
25. Somova, E.V. (2019). Smart-contract in contract law. *Journal of foreign legislation and comparative jurisprudence*, 2.

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ АКТИВОВ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

А.Остроушко¹, Л.Букалерева², С.Амандыкова³, И.Тимофеева⁴, А. Должикова⁵

¹Кандидат юридических наук, доцент, Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации, Москва, Российская Федерация. avostroushko@fa.ru.

²Профессор, РУДН, Москва, Российская Федерация

³Профессор, Международный университет Астана, Нур-Султан, Казахстан

⁴Магистр права, Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации, Москва, Российская Федерация

⁵Аспирант РУДН, Москва, Российская Федерация

Аннотация: В настоящее время в России и в мире растет интерес к цифровизации всех секторов экономики, в том числе именно в новых технологиях и их ускоренном внедрении в жизнь государства видят для себя возможность получить конкурентное преимущество и обеспечить стабильность экономики. В связи с этим был разработан ряд законопроектов, направленных на регулирование правоотношений в сфере цифровых активов, некоторые из которых будут приняты в форме законов в 2021 году. В статье авторы попытались выработать единый подход к пониманию правовой природы цифровых активов в Российской Федерации, для чего раскрыты понятие и сущность цифровых активов, проведен анализ перспективных направлений законодательного регулирования цифровых активов в России, определены проблемы регулирования цифровых активов в России и предложены пути их решения.

Ключевые слова: цифровые активы, правовое регулирование, Россия, криптовалюта, жетоны.

РЕСЕЙ ФЕДЕРАЦИЯСЫНДАҒЫ ЦИФРЛЫҚ АКТИВТЕРДІ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Александр Остроушко¹, Людмила Букалерева², Сауле Амандыкова³, Ирина Тимофеева⁴, Анна Должикова⁵

¹Заң ғылымдарының кандидаты, доцент, Ресей Федерациясы Үкіметінің жанындағы Қаржы университеті, Мәскеу, Ресей Федерациясы.
avostroushko@fa.ru.

²Заң ғылымдарының докторы, профессор, РУДН университеті, Мәскеу, Ресей Федерациясы

³Заң ғылымдарының докторы, профессор, Астана халықаралық университеті Заң жоғары мектебінің деканы, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

⁴Ресей Федерациясы Үкіметінің жанындағы Қаржы университетінің заң магистрі, Мәскеу, Ресей Федерациясы

⁵Аспирантура, РУДН университеті, Мәскеу, Ресей Федерациясы

Түйін: Қазіргі уақытта Ресейде және әлемде экономиканың барлық салаларын цифрландыруға қызығушылық артып келеді, соның ішінде оның жаңа технологияларға енуі және оларды жеделдете енгізу бәсекеге қабілеттілікке ие болу мүмкіндігін қамтамасыз етіп, экономиканың дамуына ықпал жасайды. Осыған байланысты цифрлық активтер саласындағы құқықтық қатынастарды реттеуге бағытталған бірқатар заң жобалары әзірленді. Олардың бірқатары 2021 жылға дейін заң түрінде қабылданады. Мақалада авторлар цифрлық активтерді құқықтық реттеудің бірыңғай әдісін әзірлеуге күш салады. Сонымен қатар, цифрлық активтердің тұжырымдамасы мен Ресей Федерациясында цифрлық активтерді заңнамалық реттеудің перспективалық бағыттарына талдау жасайды. Авторлар Ресейдегі цифрлық активтерді құқықтық реттеу мәселелерінің түйінін тарқатып, оларды шешу жолдарын ұсынады.

Кілт сөздер: цифрлық активтер, құқықтық реттеу, Ресей, криптовалюта, жетондар.

DEVELOPMENT OF LEGAL REGULATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

S.S. Bakir¹, L.K.Amandykova²

¹1st year student of the Master's Degree of the High School of Law of International University Astana, Nur-Sultan, Kazakhstan, sanur_bakir@mail.ru

²Assistant Professor of the High School of Law of International University Astana, Nur-Sultan, Kazakhstan, monamie2000@mail.ru

Annotation: Blockchain is a very reliable and convenient technology that is gaining traction in developed countries. With the development of this technology, its legal confirmation is needed. In many advanced countries, legal regulation of digital innovations is already being introduced, while in Kazakhstan this process continues to remain unattended, which greatly constrains the prosperity of IT technologies and may further constrain the development of the country as a whole. This article examines the problem of regulating digital technologies at the legislative level in the Republic of Kazakhstan, in particular blockchain technologies. The issues under study will be of interest to specialists in legal and computer science, as well as politicians and public figures.

Key words: blockchain, digital, IT, information system, legal regulation.

INTRODUCTION

The issues of "digitalization" of society are being actively considered not only at the national, but also at the international level to resolve many urgent, both economic and political, legal problems associated with the digitalization of the world community.

To maintain integration ties between states, the process of forming new types of settlement and credit and information and financial relations is continuously underway. These relations ensure the implementation of operations and transactions using digital platforms and other information and communication technologies. As a result, you can observe how rapidly developing new types of legal relations based on the legal regulation of the use of blockchain technologies in various fields.

With the development of technologies and the development of information and communication space, the automation of economic and legal processes is also taking place, acquiring the latest forms. Consequently, the value of lawyers, brokers and bankers can be overestimated in the context of automation of conclusion and execution of transactions, collection and analysis of information and other processes. According to professors at Harvard Business School, Blockchain technology can become as important as the structural elements of the codes underlying the network [1].

The relevance of the topic lies in the fact that even with the rapid integration of blockchain technologies and their use in a particular area of legal relations, there are still no international treaties and there are gaps in the national regulation of the Republic of Kazakhstan. In particular, the general provisions of the relevant legislation are used. We believe that when regulating relations using blockchain technologies,

there is also a need to take into account all kinds of consequences, for example, the inadmissibility of limiting technological development.

MAIN PART

So what exactly is blockchain? Blockchain (from English Blockchain, a chain of blocks) is a technological block chain built according to certain rules, consisting of information, which is based on virtual currencies (cryptocurrencies), in order to achieve a reliable consensus in a distributed system in a way protected from abuse. The blockchain-based registry protects the relevant data, records, stores and tracks all transactions. You cannot change or delete these records. The protection mechanism is cryptographic signatures participants in the transaction, which certify each transaction within the registry [2].

As we can see, this technological block chain is a complex but secure transaction process, which is gradually gaining more and more turnover, and the number of participants in which is also growing.

Even taking into account the fact that blockchain technologies are still at an early stage of development, some states have already taken measures to regulate certain relationships, in the implementation of which the blockchain is used.

The development of regulatory mechanisms for regulating relations using blockchain technologies can indeed have both positive and negative consequences in the long term, since the development of technologies objectively continues, and the legislative framework can restrain it, which, in turn, can lead to frequent introduction changes in legislation and cumbersome, but at the same time narrow legal approaches [3].

A clear regulation of blockchain technologies for its application can be observed in the Blockchain Bill Into Law adopted in March 2017 in the state of Arizona (USA), which qualifies signatures secured by means of blockchain technology and smart - contracts as electronic signatures (signatures drawn up in electronic form).

The state of Vermont (USA) has adopted rules according to which entries in the blockchain registry are admissible evidence in courts [4].

As an example, we can also take the Canadian experience in regulating blockchain technologies, which is interesting for its separate approach to cryptocurrencies. For example, in April 2018, the Ontario Securities Commission (OSC), one of the country's largest regulators, announced the development of Rules for the Regulation of Innovative Digital Currencies, and in February 2018, Canada approved the first Bitcoin ETF [5].

If we consider the experience of the Russian Federation, then it is worth noting the absence of special regulation of blockchain technologies as such, as well as in the Republic of Kazakhstan.

However, there is a legal basis for regulating objects of civil rights, electronic money. According to Article 128 of the Civil Code of the Russian Federation, it classifies things, including cash and documentary securities, other property, including non-cash funds, book-entry securities, property rights, as objects of civil rights; results of work

and provision of services; protected results of intellectual activity and means of individualization equated to them (intellectual property); intangible benefits [6].

Based on the above article, a cryptocurrency implemented on the basis of blockchain technologies can logically be recognized as a different property.

In 2018, the Ministry of Finance of the Russian Federation developed a draft law "About digital financial assets" [7]. According to article 2 of this document digital financial asset - an electronic form of property created using cryptographic means.

This bill is primarily a regulation of relations arising from the creation, release, storage and circulation of digital financial assets. In this regard, the basic concepts have been developed. "Cryptocurrencies", "digital transactions", "register of digital transactions", "Digital recording", "mining", "smart contract" and others.

Having briefly considered the state of legal regulation in foreign countries, we will analyze the regulation of blockchain technologies in the Republic of Kazakhstan.

Today, many projects are being implemented in Kazakhstan, such as: a project for the development of energy-intensive computing and digital mining in cooperation with JSC Kazakhtelecom and the international investor Genesis Mining in Pavlodar data center, a large Blockchain Dala project is being developed in Ekibastuz. In addition, many startups are actively developing systems using blockchain technology.

However, the development of this technology in the Republic of Kazakhstan, on which many IT and finance experts have high hopes, is hampered by the lack of a legislative framework.

"In general, the issue is still not regulated by law. Accordingly, crypto business and cryptocurrencies are in the gray area. We are witnessing a situation when banks are not ready to carry out operations with cryptocurrencies," said Madi Saken, coordinator of the Blockchain Association [8].

We believe that there is a tendency in the Republic of Kazakhstan associated with the fact that it is more comfortable for government bodies and businesses to implement something if it is spelled out at the level of the law. Experts, in turn, believe that it was possible to follow the path of many developed digital economies that do not regulate the blockchain at the legislative level. But also, in our opinion, legislative regulation in Kazakhstan makes sense in terms of accelerating blockchain technology at the state level.

Diaz Kadyrov, vice president for work with government agencies of the National Association for the Development of Blockchain and Cryptotechnologies of the Republic of Kazakhstan (NADBC RK), believes that so far there is no legal regulation for the development of IT in Kazakhstan, and government agencies are simply afraid to implement something. Therefore, a draft Law of the Republic of Kazakhstan is being developed "On amendments and additions to some legislative acts of the Republic of Kazakhstan on the regulation of digital innovations" [9].

The sphere of informatization and information and communication technologies of the Republic of Kazakhstan is regulated in particular by: the Law of the Republic of Kazakhstan "On Informatization", the Civil Code, the Law "On Communications", the Law "On Licensing", the Law "On Mass Media" and so on.

But at the moment, terms such as "blockchain", "mining", "Smart contract" in the Republic of Kazakhstan is not legally enshrined in any way. Officials each time faced with such terms are not able to understand them, therefore they do not understand how to behave in such a situation. By According to Diaz Kadyrov: "To identify these gaps, legal monitoring was carried out, which showed that the legislation of the Republic of Kazakhstan lacks systemic regulation and a number of important provisions and legal definitions that are necessary to determine the legal relationship arising from the use of digital innovations. The absence of these conditions as a whole hinders the digitalization of the country as a whole"[9].

The expert also noted that at the moment the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan jointly NIH "Zerde", JSC "NIT" and the National Association for the Development of Blockchain and Cryptotechnologies of the Republic of Kazakhstan (NADBC RK) has developed a draft Concept for this bill. It is now at the stage of agreement with all government agencies and interested organizations. It is expected that after finalizing and agreeing on the Concept, the draft law will be ready for submission to the Parliament of the Republic of Kazakhstan for discussion and further stages of legislative work. Thus, legislation will regulate all innovations, right down to artificial intelligence.

It is worth noting that the development of blockchain technologies has already been designated as one of the tasks of the development of the state within the framework of the state program "Digital Kazakhstan".

Diaz Kadyrov is confident that the blockchain will help improve state information systems and the process of providing public services. From real estate registration and medical records creation.

Based on the above, blockchain is a future that is not that far away anymore. Our goal is to keep up with this time and keep up with other more developed countries. Blockchain has a huge potential for development, it is impossible to limit the scope of its implementation. But we also believe that it is difficult to visualize exactly how it will change or simplify the life of Kazakhstanis.

CONCLUSION

Summing up, one of the main problems that hinder the implementation of blockchain technologies is the lack of a legal framework. At the moment, the Republic of Kazakhstan does not have a unified legal framework for regulating blockchain technologies, but there is an approved "Digital Kazakhstan" program.

REFERENCE

1. Pipera A. Blockchain and Smart Contracts // IBA Global Insight. 2017. August/September. № 4. P. 13-14.
2. Patrick G. and Bana A. Rule of Law Versus Rule of Code: A Blockchain- Driven Legal World // IBA Legal Policy & Research Unit Legal Paper, 2017. <https://www.ibanet.org/LPRU/Disruptive-Innovation.aspx>.

3. FinckM. Blockchains: regulating the unknown // German Law Journal. 2018. July 1. № 19. P. 666-667.
4. Stan Higgins. Vermont is Close to Passing a Law That Would Make Blockchain Records Admissible in Court // COINDESK. 2017. <http://www.coindesk.com/vermont-blockchain-timestamps-approval/>
5. Down M. Canadian Report Calls for Balanced Approach to Blockchain and Cryptocurrency Regulation. 2018. Sep. 6. <https://hackernoon.com/canadian-report-recommends-balanced-blockchain-and-cryptoasset-regulations-34dbfb23e7ae>.
6. Civil Code of the Russian Federation. Part one of November 30, 1994 No. 51-FL (with amendments and additions as of July 31, 2020).
7. Official portal of the Ministry of Finance of the Russian Federation: https://www.minfin.ru/ru/document/?id_4=121810
8. https://finance.kz/news/blokcheyn_v_kazahstane_zakonodatelno_zareguliruy_ut-1211
9. News portal «Казправда»: <https://kazpravda.kz/projects/page/3842945>

РАЗВИТИЕ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

С.Бакир¹, Л.Амандыкова²

¹Студент 1 курса магистратуры Высшей школы права Международного университета Астана, Нур-Султан, Казахстан, sanur_bakir@mail.ru

²Кандидат юридических наук, доцент Высшей школы права Международного университета Астана, Нур-Султан, Казахстан, monamie2000@mail.ru

Аннотация: Блокчейн - очень надежная и удобная технология, которая набирает обороты в развитых странах. С развитием этой технологии необходимо ее юридическое обоснование. Во многих развитых странах уже вводится правовое регулирование цифровых инноваций, в то время как в Казахстане этот процесс продолжает оставаться без должного внимания, что значительно ограничивает развитие ИТ-технологий и может еще больше сдерживать развитие страны в целом. В данной статье исследуется проблема регулирования цифровых технологий на законодательном уровне в Республике Казахстан, в частности технологий блокчейн. Изучаемые вопросы будут интересны специалистам в области права, информатики, политологии и др.

Ключевые слова: блокчейн, диджитал, ИТ, информационная система, правовое регулирование.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІ ДАМЫТУ

С.Бакир¹, Л.Амандықова²

¹Астана халықаралық университеті Заң жоғары мектебінің 1 курс магистранты, Нұр-Сұлтан, Қазақстан, sanur_bakir@mail.ru

²Астана халықаралық университеті Заң жоғары мектебінің доценті, заң ғылымдарының кандидаты, Нұр-Сұлтан, Қазақстан, monamie2000@mail.ru

Түйін: Блокчейн - дамыған елдерде кеңінен таралып келе жатқан өте сенімді және ыңғайлы технология. Осы технологияны дамыта отырып, оның құқықтық тұрғыдан реттелуі аса маңызды. Көптеген дамыған елдерде цифрлық инновацияларды құқықтық реттеу қазірдің өзінде енгізілуде, ал Қазақстанда бұл процесс елеусіз қалуда. Бұл IT-технологиялардың өркендеуін едәуір шектейді және тұтастай алғанда елдің дамуына кері ықпал етуі мүмкін. Мақалада Қазақстан Республикасындағы цифрлық технологияларды, атап айтқанда блокчейн технологияларын құқықтық реттеу проблемасы қарастырылған. Зерттелетін мәселелер құқық, информатика, саясаттану және өзге де салалардың мамандарына қызықты болады.

Кілт сөздер: блокчейн, цифрлық технология, ақпараттық технологиялар, ақпараттық жүйе, құқықтық реттеу.

ПРАВОВОЙ СТАТУС НАБЛЮДАТЕЛЕЙ НА ВЫБОРАХ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Ибраева Н.А.

докторант 1-курса Высшей школы права Международного университета Астана, Нур-Султан, Казахстан, nazek_dautova@mail.ru

Аннотация: В статье рассмотрены вопросы правового регулирования деятельности наблюдателей, даны основные понятия и особенности деятельности, национальных и международных наблюдателей; сделан краткий анализ законодательства в области избирательного права Республики Казахстан. Кроме того, авторы выдвигают свое видение понятия «наблюдатель» и предлагают закрепить его на законодательном уровне»; так же в работе анализируется и дается правовая оценка Постановления Центральной избирательной комиссии Республики Казахстан «О вопросах реализации полномочий отдельных категорий участников избирательного процесса по выборам депутатов Мажилиса Парламента и маслихатов, назначенных на 10 января 2021 года»; на основании изученной литературы и нормативно-правовых актов были предложены конкретные рекомендации по определению правового статуса наблюдателей в Республике Казахстан.

Ключевые слова: выборы, избирательный процесс, наблюдатели, выборные органы, выборное законодательство.

ВВЕДЕНИЕ

Важнейшей стороной политического процесса в развивающихся странах и немаловажным средством развития демократии в стране являются справедливые выборы. Происходящие события и реалии в жизни человека и общества в целом требуют кардинальных изменений и совершенствования института выборов, ведь именно справедливо проведенные выборы устанавливают доверительные взаимоотношения между гражданами и выборными органами. «Как одно из важнейших правовых институтов, свободные выборы – это один из способов признания государственного управления, отбора демократической элиты, добросовестного избирателя. Для успешного развития избирательного процесса и признания Республики Казахстан демократическим государством, существенное значение имеют качество законодательства о выборах, демократическая практика организации и проведения выборов, а также их признание участниками избирательного процесса и международным сообществом» [1]. Целесообразно отметить, что выборы имеют определенную социальную значимость: являются юридическим институтом, позволяющим гражданам и политическим партиям быть субъектами государственной власти. Кроме того, свободные, конкурентные выборы можно определить как важный инструмент в построении гражданского общества.

Опыт избирательных кампаний в Республике Казахстан подтверждает важную роль института наблюдателей в избирательном процессе. В одном из научно-практических пособий Центральной избирательной комиссии говорится, что «создание и дальнейшее развитие института наблюдателей способствует демократизации нашего государства, повышая его авторитет на международной арене» [2, с. 78]. Необходимость независимого наблюдения на выборах существуют во всех развитых государствах с установленной системой демократических институтов и слаженной работы системы выборов. Обратившись к источникам, попытаемся определить, что подразумевают под наблюдением за выборами и кто такие наблюдатели, так как понятие наблюдателя нет ни в одном из нормативно-правовых актов Республики Казахстан. В толковом словаре С.И. Ожегова «наблюдателем признается лицо, которое осуществляет наблюдение, то есть наблюдает за чем-либо или кем-либо» [3]. Понятие «наблюдать за процессом выборов предполагает осуществление оценки со стороны организаций либо иностранного, либо национального уровня [4]. Исходя из вышеизложенного, выявив основные критерии, характеризующие наблюдателя, считаем предложить понятие наблюдателя в следующем виде: наблюдатель - гражданин Республики Казахстан, обладающий активным избирательным правом и направленный от партий, некоммерческих организаций, а также представители международного уровня, осуществляющие контроль за ходом голосования, подсчетом голосов избирателей и составление соответствующих избирательных документов с доведением их до всеобщего ознакомления.

ОБСУЖДЕНИЕ

Наблюдатели, как субъекты избирательного процесса играют важную роль в период проведения выборов Президента, депутатов Парламента, и депутатов маслихата, так как именно благодаря их слаженной, объективной работе станет общеизвестно: были ли свободные, конкурентные выборы, а также действительно ли учитывалось волеизъявление народа. Таким образом, исследуя институт наблюдателей, можно разделить всех наблюдателей на национальных и международных наблюдателей. Указанные наблюдатели объективно следят за избирательным процессом, поскольку основная их задача - содействовать тому, чтобы выборы были справедливыми и честными, они должны быть незаинтересованными в результате выборов.

Конституционно-правовой статус национальных и международных наблюдателей законодательно регулируется нормами ст. ст. 20-1 и 20-2 Конституционного закона Республики Казахстан «О выборах» (далее – Закон о выборах). В вышеуказанном нормативном акте сказано, что «полномочия национального наблюдателя удостоверяются в письменном документе с указанием его личных паспортных данных, который заверяется печатью учреждения, направившего наблюдателя. Все необходимые документы предъявляются избирательной комиссии в день выборов с внесением в журнал учета» [5]. Пройдя все указанные процедуры, наблюдатель может участвовать и в

полной мере реализовать свои права в качестве наблюдателя в день голосования, то есть с момента регистрации соответствующими избирательными комиссиями.

Другим субъектом избирательного процесса на выборах выступает международный наблюдатель. Как было сказано ранее, введение института наблюдателей способствует утверждению Республики Казахстан демократическим государством, повышая его международный авторитет. В этой связи в качестве укрепления доверия к выборным органам Казахстан приглашает международных наблюдателей для участия в избирательном процессе. В документе Копенгагенского совещания ОБСЕ от 29 июня 1990 года сказано: «присутствие наблюдателей повышает авторитетность избирательного процесса всех государств и можно считать, что указанные наблюдатели не будут вмешиваться в процесс проведения выборов» [6, с. 4]. Таким образом, процедура участия международных наблюдателей, закрепленные в ст. 20-2 Закона о выборах определяются «с того момента, когда Центральная избирательная комиссия направляет приглашение международным организациям для участия в наблюдении за выборами» [5]. Следовательно, все приглашенные международные организации проходят аккредитацию при Центральной избирательной комиссии, предоставляя список наблюдателей. Согласно сведениям Центральной избирательной комиссии по состоянию на 4 января 2021 года всего аккредитовано 398 международных наблюдателей от 10 международных организаций и 31 иностранного государства [7]. Это говорит о том, что выборы представляют собой важный необходимый процесс, в котором международное наблюдение, благодаря объективной оценке выборов, повышает авторитет выборных органов Республики Казахстан и усиливает доверие граждан к избирательному процессу.

Кроме того, в связи с последними выборами депутатов Мажилиса и депутатов маслихатов от 10 января 2021 года, широкий резонанс приобрело Постановление ЦИК РК от 4 декабря 2020 года по вопросам избирательного процесса. Это является следствием введения ограничений в работе наблюдателей.

Постановление содержит ряд противоречивых положений, препятствующих свободе наблюдения, и ставит вопрос о качестве проводимого наблюдения. Так, в данном постановлении сказано, что «физические лица, принимающие на себя функцию наблюдения за выборами, являются полномочными представителями соответствующих юридических лиц (политических партий, организаций). Из указанного следует, что полномочия по участию в избирательном процессе, наблюдению за выборами на избирательных участках и в целом по осуществлению деятельности в сфере реализации политических прав граждан должны быть подтверждены выпиской из устава организации» – юридического лица, которое направляет своего наблюдателя [8]. Исходя из сказанного, следует, что национальные наблюдатели, как представители политических партий, общественных объединений, некоммерческих организаций Республики Казахстан должны прописать в уставе уставную цель как наблюдение за выборами, что в

свою очередь ограничивает свободу и права юридических лиц по использованию своих политических прав.

Кроме того, были введены ограничения и запрет на онлайн-видеотрансляцию с избирательных участков для наблюдателей, ссылаясь на то, что осуществление фото- и видеосъемки нарушает принцип тайны голосования. Право трансляции и вещания было предоставлено только средствам массовой информации. Однако, в соответствии с п.2 ст. 20 Конституции Республики Казахстан от 30 августа 1995 года «каждый имеет право свободно получать и распространять информацию любым, не запрещенным законом способом» [9]. Каждый наблюдатель, будь то представитель средств массовой информации, некоммерческой организации или кандидат, имеют равные права и статус. На лицо факт, что данное постановление нарушает и ограничивает конституционные права наблюдателей.

В связи с вышеизложенным, полагаем возможным:

1. внести дополнения в Закон о выборах в части закрепления понятия наблюдателя в следующей редакции: наблюдатель - гражданин Республики Казахстан, обладающий активным избирательным правом и направленный от политических партий, иных общественных объединений, некоммерческих организаций Республики Казахстан, а также представители иностранных государств и международных организаций, осуществляющие контроль за ходом голосования, подсчетом голосов избирателей и составление соответствующих избирательных документов с доведением их до всеобщего ознакомления.
2. Определить правовой статус наблюдателей и выделить главу Закон о выборах, которая будет посвящена правовому статусу наблюдателей.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. «Мировая практика организации работы международных наблюдателей на выборах»// www.cikrf.ru/activity/relevant
2. Избирательное право Республики Казахстан Научно-практическое пособие.- Центральная избирательная комиссия, British Embassy Astana .-Астана 2009 год, 175 с.
3. Понятие слова наблюдение. Толковый словарь С.И. Ожегова // www.dic.academic.ru
4. Наблюдение за выборами. Понятие // www.ru.wikipedia.org/
5. Конституционный закон Республики Казахстан от 28 сентября 1995 года № 2464 «О выборах в Республике Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 25.05.2020 г.)// [www. online.zakon.kz](http://www.online.zakon.kz).
6. Фаос В.К. Избирательная система Республики Казахстан: лекция. – Астана: Академия государственной службы при Президенте Республики Казахстан, 2004. -22 с. – (Библиотечка государственного служащего. Серия «Фондовые лекции»).
7. Центризбирком завершил аккредитацию наблюдателей международных организаций и иностранных государств // www.election.gov.kz

8. Постановление от 4 декабря 2020 года «о вопросах реализации полномочий отдельных категорий участников избирательного процесса по выборам депутатов Мажилиса Парламента и маслихатов Республики Казахстан, назначенных на 10 января 2021 года» //www.election.gov.kz
9. Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 23.03.2019 г.)// www.online.zakon.kz.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА САЙЛАУДАҒЫ БАҚЫЛАУШЫЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘРТЕБЕСІ

Ибраева Н.А.

Астана халықаралық университеті Заң жоғары мектебінің 1 курс докторанты, Нұр-Сұлтан, Қазақстан, nazek_dautova@mail.ru

Аннотация: Мақалада бақылаушылардың қызметін құқықтық реттеу мәселелері қаралды, ұлттық және халықаралық бақылаушылардың қызметінің негізгі ұғымдары мен ерекшеліктері берілді; Қазақстан Республикасының сайлау құқығы саласындағы заңнамасына қысқаша талдау жасалды. Сонымен қатар, авторлар "бақылаушы" ұғымы туралы өз көзқарастарын алға тартып, оны заңнамалық деңгейде бекітуді ұсынады»; сондай-ақ, жұмыста Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясының "2021 жылғы 10 қаңтарға тағайындалған Парламент Мәжілісі мен мәслихаттар депутаттарын сайлау жөніндегі сайлау процесіне қатысушылардың жекелеген санаттарының өкілеттіктерін іске асыру мәселелері туралы" қаулысына талдау жасалып, құқықтық баға беріледі; зерделенген әдебиет пен нормативтік құқықтық актілер негізінде Қазақстан Республикасындағы байқаушылардың құқықтық мәртебесін айқындау жөнінде нақты ұсынымдар ұсынылды.

Түйінді сөздер: сайлау, сайлау процесі, бақылаушылар, сайланған органдар, сайлау заңнамасы.

LEGAL STATUS OF ELECTION OBSERVERS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Ibraeva Nazgul

1 course Doctoral Student of the Higher School of Law Astana International University, Nur-Sultan, Kazakhstan nazek_dautova@mail.ru

Abstract: The article deals with the issues of legal regulation of the activities of observers, gives the basic concepts and features of the activities of national and international observers, and makes a brief analysis of the legislation in the field of electoral law of the Republic of Kazakhstan. In addition, the authors put forward their vision of the concept of "observer" and

propose to consolidate it at the legislative level»; also the paper analyzes and provides a legal assessment of the Resolution of the Central election Commission of the Republic of Kazakhstan "On the implementation of the powers of certain categories of participants in the election process for the election of deputies of the Mazhilis of Parliament and maslikhats, appointed on 10 January 2021"; based on the study of literature and legal acts were offered specific recommendations on the legal status of observers in the Republic of Kazakhstan.

Keywords: elections, electoral process, observers, electoral bodies, electoral legislation.

COOPERATION BETWEEN KAZAKHSTAN AND SMALL AND MEDIUM WESTERN EUROPE COUNTRIES

Nursultanova Lazat Nurbayevna

Doctor of Historical Sciences, professor of the Higher school of social Sciences and Humanities, Astana International University, Nursultan, Kazakhstan, e-mail: 2012nura@bk.ru

Abstract: The article considers multilateral relations between Kazakhstan and European countries such as Belgium, Austria, Sweden, Italy, Spain, Finland. Political-diplomatic and trade-economic relations between Kazakhstan and the European Union states are being analyzed. A large flow of Western investments in the national economy is being canceled. Over 40% of foreign investment in Kazakhstan came precisely from the states of the European Union. The European Union remains one of the main strategic partners. At the present stage, relations are based on mutual benefit, and have the character of long-term interests in the field of global regional security, economy and energy. The European Union is the main trading partner of Kazakhstan. Today, a legal framework has been established between Kazakhstan and the EU, and the necessary institutional mechanisms are in place to ensure cooperation in the technical, scientific and educational fields. International cooperation is considered as the most important instrument for the implementation of the Agreement, which fully applies to Kazakhstan.

Keywords: Kazakhstan, Europe, politics, cooperation, investments.

INTRODUCTION

Kazakhstan and the European Union have been fruitfully cooperating since 1995. During this period, both sides have done colossal work to bring their positions closer on many issues, not only to their relations but also to problems of international importance. The relevance of the study chosen by us is due to the fact that Kazakhstan is a country with a market economy that has attracted foreign direct investment. International experience shows that many states have passed the way of attracting FDI.

Long-term cooperation with a stable, prosperous and united Europe fully meets the national interests of Kazakhstan, is consistent with the goals and objectives set in the Country Development Strategy until 2050 and the Foreign Policy Concept of the Republic of Kazakhstan. According to President Nursultan Nazarbayev, the signing of the agreement on enhanced partnership and cooperation between Astana and Brussels opens a new chapter in Kazakhstan's relations with the European Union.

METHODOLOGY

The theoretical and methodological basis of the article consists of general scientific methods to which historical, analytical, and statistical methods relate. A systematic approach to the study of historical processes, allows us to trace the transformation of

political and economic events in international relations. Statistical analysis shows quantitative and qualitative characteristics of economic cooperation between Kazakhstan and individual countries of Western Europe. The historical approach is due to the fact that it was necessary to analyze the evolution of relations for more than 20 years.

LITERATURE REVIEW

Studies on this topic cover a wide range of issues. Domestic and foreign authors highlight in their works various aspects of multilateral cooperation of Kazakhstan with European countries.

Documents "Partnership and Cooperation Agreement of the Republic of Kazakhstan and the EU" of 1999, "The Way to Europe" for 2009-2011, "Kazakhstan's Way – 2050" and "The Concept of the Foreign Policy of the Republic of Kazakhstan for 2014-2020" are a strategic documents defining the directions of foreign policy, in which the EU is noted as one of its priorities.

Topical issues of Kazakhstan's relations with the European Union are being developed by M.T. Laumulin, which includes foreign and domestic policies of European countries, priority areas of cooperation, security issues.

In the article of Issayev K.D. "The Republic of Kazakhstan and the European Union: the main stages of cooperation for 15 years of Kazakhstan's independence" the main events in a historical retrospective are analyzed. (Issayev K.D., 2007: 204).

Chebotarev A.E. and Gubaidullin M.Sh. in their monograph "The Strategy of the European Union in Central Asia for 2007-2013: Provisional Results" analyze the implementation of this document; assess the preliminary results, forecasts further possible prospects for the EU policy in this direction. The authors draw a line under the twenty-year cooperation of the two regions and indicate the main milestones of their mutual relations. (Chebotarev A.E., Gubaidullin M.Sh. 2013: 184).

The work of Kurmanguzhin R.S. "The Republic of Kazakhstan – the European Union: Kazakhstan Initiatives for Cooperation with the European Union (2000-2010)" is detailed and objectively approaching to the problems and prospects of the relationship between the RK and the EU, it specifies the main points of contact between the interests of both sides and analyzes a ten-year period of mutual dialogue. (Kurmanguzhin R.S. 2014: 176).

Also issues of this topic are engaged Abdullin D., Bayzakova K., Abilmalikov K. and others.

Among Russian scientists we note N.Yu. Kaveshnikov, Yu.I. Rubinsky, S.N. Miroshnikov. European authors G. Gromadzki, A.L. Blinken, A. Rahr explore separate aspects of this topic.

MAIN PART

The multilateral contacts occurred with the countries of Northern Europe and Benelux are important. These highly developed industrial-agrarian states came to the forefront on many indicators of market economy, social sphere and education.

In recent years, relations between Kazakhstan, Norway, Denmark and Sweden intensified in various areas.

On April 15-17, 1998, the Prime Minister of the Kingdom of Belgium, Jean-Luc Dean, paid an official visit to the Republic of Kazakhstan. Negotiations were held with the President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev and Prime Minister N. Balgimbaev in a narrow and expanded format. During these meetings, as well as an official dinner hosted by the President of Kazakhstan in honor of the distinguished guest, the parties discussed a number of the most important issues of the state and prospects for the development of bilateral relations, internal political, economic and social situation in the Republic, Kazakhstan's relations with its neighbors in the region and the Commonwealth of Independent States States, as well as general foreign policy and foreign economic activity of Kazakhstan and Belgium.

In his speeches, the Belgian Prime Minister highly appreciated the domestic and foreign policies of Kazakhstan's leadership, emphasizing the priority of the Republic of Kazakhstan in Belgium's strategic plans for the development of mutually beneficial cooperation with the states of the Central Asian and Caspian regions.

It should be noted especially the information of the Belgian side on the completion by Belgium of the procedures necessary for the performance of the Agreement on Partnership and Cooperation between the Republic of Kazakhstan and the European Union, signed in January 1995, repeatedly voiced at the meetings. Thus, Belgium became the 13th member state of the Union, which ratified the Agreement.

During the talks with the high guest, the Belgian side was also ready to provide the necessary support and share its experience with Kazakhstan in the development of small and medium business, transport and communications systems, and the development of innovative activities. The special attention of the Kazakh side was also drawn to the prospects of cooperation with the largest oil Belgian company Petrofina, which was already active in Azerbaijan and showed interest in developing the market of the republic, as well as the company SimeneAtea Belgium, which recently launched the construction of a communication line from the southern regions republic (South-Kazakhstan region) to its north-western border with access to Russia.

At the meeting, in a narrow circle from the Kazakh side N.Abykaev, K.Tokayev, A.Khamzayev and Ambassador A.Kyrbasov took part.

As a significant step forward in the development of bilateral relations, both sides regard the signing, during the visit, of the Agreement between the Government of the Republic of Kazakhstan and the Belgian-Luxembourg Economic Union on Promoting and Mutually Protecting Investments and the Convention between the Republic of Kazakhstan and the Kingdom of Belgium on the avoidance of double taxation signed by the Prime Ministers of the two countries on income and capital.

J.L. Dean also visited a number of objects transferred by the Kazakh side to the concession of the large Belgian company "Tractebel" and met with representatives of Belgian companies working in the republic. In addition to Kazakhstan, during his tour, the Prime Minister of Belgium also visited Azerbaijan and Uzbekistan. (APRK. 1998: 94).

Austria is one of the leading trade partners of Kazakhstan: among the EU countries it ranks 4th in terms of bilateral trade. In turn, the Kazakhstan is the second trading partner for Austria among the CIS countries (after Russia).

Kazakhstan worked with representatives of Austrian business circles on priority investment projects to attract foreign capital to the economy of the republic, incl. in the Karaganda region.

According to the available information, Austrian companies and banks were interested in the project for a mini-metallurgical plant with an annual output of 500 thousand tons of steel products. With regard to this project, preliminary negotiations with the Austrian side ("Fest-Alpine") were carried out and design and technical documentation of the Deputy Director of the " akim of the region Yurkin V.B.

In our opinion, potential investors could be interested by following projects:

- organization of production of copper pipes on the basis of "Temir men mys" with a capacity of 10-12 thousand tons per year, the cost of the project was 87 mln USD;
- on the basis of the same "Temir men mys" - plant for the production of steel pipes with a capacity of 100-120 thousand tons per year, the cost of the project is 55 mln USD;
- a project to complete the construction and reconstruction of Karaganda "Sary-Arka" Airport, costing \$ 50 mln USD;
- Construction of the Center for Prosthetics and Rehabilitation of the Disabled, including a factory for the manufacture of prostheses of the upper and lower extremities, cost - 1.5-5.0 mln USD;
- a project for extraction and processing of iron and iron-manganese ores valued at \$ 110 - 131.6 mln USD. (APRK. 1998: 93).

On June 16, 1997 the Kazakh-Austrian Forum "Economic Partner - Kazakhstan" was held, in which 55 representatives of the joint company took part. At that time about 25 Austrian firms were accredited in Kazakhstan. (APRK. 1998: 102).

On October 22, 2012, during the official visit to the Republic of Austria, President Nursultan Nazarbayev met with Federal President H. Fischer. During the talks in a narrow and enlarged format, the sides discussed prospects for strengthening political, trade-economic and cultural-humanitarian cooperation between the two countries, as well as topical issues on the international agenda. Following the talks, an agreement was signed between the Government of the Republic of Kazakhstan and the Government of the Republic of Austria on international road transport of goods. The President of the Republic of Kazakhstan met with President of the National Council of the Parliament of the Republic of Austria B. Prammer. The meeting discussed the expansion of political interaction between Kazakhstan and Austria. The sides also noted the importance of developing contacts between the legislative bodies of the two countries to strengthen inter-parliamentary ties.

The President of the Republic of Kazakhstan met with experts of the European Union on scientific and technological innovation cooperation between Kazakhstan and the EU. Yu. Sanders, the curator of the Directorate General for Research and Innovation of the European Commission, M. Horvath, the head of the group of international experts on the project "Expert evaluation of the innovation system of Kazakhstan" and J. Hochgerner, the Chairman of the Center for Social Innovations of Austria, took part in the meeting. During the meeting, the presentation of the project "Expert evaluation of the innovation system of Kazakhstan" was held, as well as the current state and prospects for the development of cooperation between Kazakhstan and the EU in the innovation and scientific and technological spheres were discussed.

The President of the Republic of Kazakhstan met with President of the Economic Chamber of the Republic of Austria K. Leitl. During the conversation, topical issues of development of cooperation in the sphere of small and medium business, as well as assistance of the Austrian side in diversifying the economy of Kazakhstan were discussed.

The presidents took part in the opening of the Kazakh-Austrian business forum. Before the forum the heads of state visited an exhibition of industrial companies in Austria, where they inspected the Kazakh-Austrian business projects. In his speech at the business forum, the President of Kazakhstan expressed his confidence that the forum would make a significant contribution to the expansion and deepening of mutually beneficial relations between business circles of both countries and invited representatives of Austrian business to participate in the upcoming May 2013. VI Astana Economic Forum.

As a result of the business forum, memorandums on the establishment of the Kazakh-Austrian Business Council, cooperation between the Chamber of Commerce and Industry of the Republic of Kazakhstan and the Institute for Economic Development of the Economic Chamber of the Republic of Austria, mutual understanding between JSC "National Oil and Gas Company "KazMunayGas" and the Austrian oil concern " OMV. " It should be noted that there are about 10 thousand companies with participation of foreign capital in Kazakhstan. (//Diplomatic Herald, 2012: 106).

An effective mechanism in the field of bilateral economic cooperation is the Kazakh-Austrian intergovernmental commission for economic, agricultural, environmental, industrial, technical and technological cooperation (co-chairs: Deputy Foreign Minister of the Republic of Kazakhstan A.Volkov and Vice-Minister of Science, Research and Economics of the Republic of Austria Mrs. B. Girlinger).

The 6th meeting of the Commission was held in Astana on March 17, 2015, within the framework of the IPC there was also a regular meeting of the Kazakh-Austrian Business Council with the participation of representatives of firms and companies of the two countries covering a wide range of bilateral economic cooperation. The holding of these events gave an additional impetus to economic ties, contributed to filling them with concrete content.

The Roadmap was adopted for further economic cooperation, including a list of 36 priority projects for a total of about 400 million euros. Among them, the projects of such well-known companies as "OMV", "Kapsch", "Strabag", "Bertsch", "Por", "Siemens", "Swarovski", "VAMED", "Doppelmayr", "Christof Group".

Some firms were included in the delegation headed by the Second President of the National Council of the Austrian Parliament K. Kopf, who visited RK on May 22-23, 2015, as part of the VIII Astana Economic Forum (AEF). Possessing advanced technologies and modern innovations, Austrian firms have the opportunity to participate in specific projects in Kazakhstan, implemented within the framework of the new economic policy of "NurlyZhol", as well as the Hundred Steps nation plan.

In particular, the participation of Austrian companies in the implementation of projects in the energy sector was discussed in detail during the visit to Austria on September 14-15, 2015 by the Minister of Energy of Kazakhstan V. Shkolnik in the framework of his meetings and negotiations with the leaders of Austrian business, as well as visits to certain regions of Austria. (Official website of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan. <http://mfa.gov.kz>).

Good prospects for Austrian companies with extensive experience in the construction of sports facilities and the organization of various sports events, opens the upcoming winter Universiade in Almaty in 2017.

The Embassy is consistently working to expand ties between the regions of the Republic of Kazakhstan and the federal lands of Austria. In the federal state of Styria there is an honorary consulate of the Republic of Kazakhstan. The parties prepared a Memorandum of Cooperation between the East Kazakhstan region and Styria. In May 2015, a delegation of the federal state of Styria visited the EKR, during which the parties exchanged letters on the entry into force of this Memorandum. The issues of establishing partnerships between Astana and Vienna, as well as the regions of Kazakhstan and the federal states Vorarlberg, Carinthia, Upper Austria are being studied. The expansion of the Institute of Honorary Consuls of Kazakhstan in Austria will serve to strengthen regional ties.

The first step in the development of the Kazakh-Swedish trade and economic relations was the "Days of Sweden in Kazakhstan", which took place on 23-25 March 1994 in Almaty. The Swedish delegation, which included representatives of 16 industrial and commercial firms, was headed by Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Kingdom of Sweden in Kazakhstan E. Berner. During the visit, the Agreement on Trade Relations between the Republic of Kazakhstan and the Kingdom of Sweden was signed (entered into force on September 1, 1994) and the opening of the Swedish House in Almaty was held.

On March 19, 1997, Kazakhstan and Sweden signed an intergovernmental convention on the avoidance of double taxation and the prevention of evasion of taxes on income and capital (entered into force in October 1998).

Work continued on the development of the contractual framework for bilateral relations, an Intergovernmental Agreement on International Road Transport and an Agreement on air services between the governments of the Republic of Kazakhstan,

Sweden, Norway and Denmark (the initialing of the latter was held on 26.04.1996 in Almaty), as well as an agreement on cooperation between the Chamber of Commerce and Industry (CCI) of the Republic of Kazakhstan and the Stockholm Chamber of Commerce. CCI of Kazakhstan had (23 commercial offers, including 6 for imports and 17 for exports.

The main articles of the Kazakhstani export to Sweden are mineral fuel, oil, non-ferrous metals, lead and articles thereof, equipment. Kazakhstan supplies chemical products, electrical equipment, pumps, generators, mineral fuel, oil and oil products to Sweden.

More than 15 joint ventures (JV) with participation of Swedish capital were registered in the RK, of which three were acting – “Interpuls”, “Interprom”, “Meruert”. In general, the JV is focused on the extraction and processing of minerals, construction and installation, commissioning and processing of resources.

More than 15 Swedish companies are accredited in Kazakhstan, including “Erickson”, “Volvo”, “ABB”, “Euromin”, “LandraAB”, “Sandvik”, “Electrolux”, “Sadkora”, “Dikomb - Pasber Trading”.

In 1998-1999 years. Kazakhstan side carried out a number of measures to further strengthen interstate contacts. Among them - the working visit of the Ambassador of Kazakhstan K. Saudabayev to Sweden in February 1998, the visit of the first vice - minister E. Idirisov to Stockholm, during which negotiations were held with the Deputy Secretary of State of the Ministry of Foreign Affairs (MFA) of Sweden A. Bjørner and the Director of the Department of Central and Eastern Europe L. Grundberg, the issues of activation of the Kazakh - Swedish cooperation were discussed in detail. The Foreign Ministry of Sweden noted that the new government of the country has designated its foreign trade policy with the countries of the Caspian region, first of all with Kazakhstan, as one of the priority directions of its activity.

In order to expand trade and economic cooperation, the Embassy of the Republic of Kazakhstan jointly with the Trade Council of Sweden prepared and held in Stockholm in February 1998 a round table "How to Do Business in Kazakhstan", which was attended by representatives of energy, telecommunications, transport and banking sectors of the economy. During the business seminar, the State Secretary of the Ministry of Industry and Trade of Sweden, I. Gustafson, announced the readiness of the relevant ministries and departments of Sweden to provide the necessary support to companies wishing to invest in the Kazakhstan market and provide state export credit guarantees for specific projects of Swedish companies in Kazakhstan, if necessary.

In February 1999, the Embassy organized a visit to Sweden by Minister of Transport, Communication and Tourism of the Republic of Kazakhstan S. Burkitbaev. During the visit, an agreement was reached on the possibility of creating an enterprise in Kazakhstan to assemble urban and intercity buses, which will be oriented not only for the needs of the country, but also for export abroad. As a result of the negotiations, a Memorandum was signed between the Ministry of Transport of the Republic of Kazakhstan and the company "Volvo".

The Embassy established a working contact with the Ministry of Industry and Trade of Sweden, the Agency for State Export Credit Guarantees (EKN).

Great interest in Kazakhstan was shown by the Swedish Organization for International Cooperation and Development (SIDA), which expressed its readiness to assist in the training of qualified personnel in environmental protection and land management (corresponding invitations were forwarded to the Center through the Embassy of the Republic of Kazakhstan).

Readiness for cooperation was expressed by the Swedish International Fund (Swedfund International AB), which has more than 100 JV in 40 countries. Swedfund provides JV loans with good potential and high profit. At the same time, one of the mandatory conditions for investing is the participation in the project of a Swedish company investing its capital in the project.

Cooperation was strengthened with the largest Swedish companies "Erickson" and "Volvo", which had long-term plans in the republic. So, "Erickson" was working on establishing in the southern capital of digital cellular communications GSM. Taking into account specific Kazakhstani conditions, the company has developed the possibilities of cellular telecommunications and communications.

In the field of agriculture, active work was carried out with the world famous Swedish company Alfa Laval Agri, which is considered the recognized leader in providing agricultural producers with modern high-quality equipment for the production, storage, processing and packaging of milk. The company implemented a project to create integrated dairy farming in the Almaty region.

The Embassy conducted negotiations with the company "Scania", which is the largest company in the world and the third in Europe for the production of trucks. In particular, the projects of purchase of trucks on leasing basis were discussed. The active intention to develop trade and economic cooperation was expressed by representatives of the company "Svedala", which operates in more than 40 countries around the world, supplying a wide range of equipment and special vehicles for the construction of roads and mining enterprises. (APRK. 1999: 147-150).

The Swedish companies took an active part in the conference "Kazakhstan is the new capital of the new millennium" organized by the Embassy of the Republic of Kazakhstan in June 1999. The leadership of "Volvo" and "Ericsson" met with the head of the Kazakhstan delegation, Vice-Premier K.Tokayev.

Thus, we can talk about creating a certain basis for expanding bilateral cooperation, the strengthening of which required maintaining a constant momentum in the development of trade and economic relations.

The speeches and questions of businessmen showed not only great interest and a desire to cooperate in Kazakhstan, but also the adequacy of information about our country. Appropriate answers were given on the widest range of issues: from the reasons for the transfer of the capital to the most rational route from Stockholm to Akmola.

On the same day, the Ambassador met with the State Secretary of the Ministry of Industry and Trade of Sweden, Ivonne Gustafson, who was informed about the political

and economic reforms in Kazakhstan, prospects for its further development as defined by the Kazakhstan 2030 strategy. I. Gustafson stressed the great potential of the two countries, which is the basis for a multifaceted mutually beneficial cooperation. (APRK. 1999: 1-7).

The sides also discussed the possible assistance provided by the Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA) to Kazakhstan to train qualified personnel in the field of environmental protection and land management.

During the "Presentation of Kazakhstan" conference in Italy, meetings and negotiations were held between the Minister of Agriculture of the Republic of Kazakhstan S.V. Kulagin and President of International Fund for Agricultural Development (IFAD) Favzi Ul-Sultan and representatives of a number of Italian companies and companies interested in cooperation with Kazakhstan in the production and processing of agricultural products

In an interview with IFAD President Fawzi Ul-Sultan, held in a warm and friendly atmosphere, the sides exchanged views on the most acceptable areas and forms of bilateral cooperation. Based on the organization's priority goals and objectives in assisting the vulnerable, a mutual understanding was reached on the possibility of cooperation between the parties in the field of assisting small-scale farmers and private owners in the development of agricultural production. In this regard, it was stressed that the IFAD system of providing small loans can play a significant role in increasing the entrepreneurial activity of low-income rural population, improving living standards and ensuring sustainable development of agriculture in countries. The IFAD leadership decided to send a group of representatives of the organization to Kazakhstan in order to study the state of the agriculture of the Republic of Kazakhstan on the spot and prepare recommendations on the directions and forms of cooperation.

In connection with the changes introduced in the classification of the member countries of the organization, the President of IFAD was requested to send an additional instrument on Kazakhstan's accession to the Treaty establishing IFAD.

At a meeting with the Deputy Director General of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), David Kharsharik, issues of Kazakhstan's interaction within the organization and prospects for bilateral cooperation were discussed.

The head of the organization informed about the activities of Food and Agriculture Organization, its goals and principles of cooperation with the member countries of the organization. It was noted that with the accession of the RK to the organization it is necessary to decide on the appointment of the official representative of the country to FAO, and also expressed the desire to increase the participation of experts in agriculture of Kazakhstan in meetings and meetings held within the framework of the FAO program of activities.

During the presentation, was working meetings of the Minister of Agriculture Kulagina S.V. with representatives of 22 Italian companies and companies interested in developing cooperation in the field of agricultural production. The range of services offered by companies was very diverse: from the supply of equipment and technology,

the exchange of technologies to the creation of joint ventures and the implementation of projects in the agro-industrial complex "turnkey" according to the scheme "from field to counter." In general, the proposals were of some interest, and an agreement was reached on their consideration by the specialists of the Ministry of Agriculture and further informing them about the prospects for cooperation with them. (APRK. 1999: 114).

In 2007 The Business Council of Kazakhstan and Italy was established, which has been fruitfully working to this day.

According to official data, the commodity turnover between the RK and Italy in 2013 amounted to 16.2 bln USD (exports - 15.2, imports - 993 mln USD). For 2014 - 17.09 bln USD (exports - 16.05, imports - 1.04 bln USD); For the first quarter of 2015 - \$ 2.7 bln USD (exports - 2.4, imports - \$ 303 mln USD).

Italy still ranks third among the countries trading partners of the Republic of Kazakhstan (the share in the total commodity turnover of the Republic of Kazakhstan for 2014 was 22.0% (after China and Russia) and the first - among European countries).

An Intergovernmental Working Group (IWG) on Industrial and Economic Cooperation and Exchange was established to develop Kazakh-Italian trade and economic relations.

One of the important events of 2014 was the approval by the Head of State of the Foreign Policy Concept of the Republic of Kazakhstan for 2014-2020, which continues the course of multi-vector, balanced and firm upholding of the country's national interests.

According to the National Bank of the Republic of Kazakhstan, the total volume of Italian investments for 1994-2012. amounted to 5.9 bln USD.

More than 200 Italian companies are currently operating in Kazakhstan. Cooperation develops in almost all areas, including development of mineral deposits, processing of agricultural products, food and light industry, agricultural machinery, energy, production of consumer goods.

Kazakhstan today is interested in the experience of development of the leading sectors of the Italian economy: machine building, metallurgy, agro-industrial sector, chemical and petrochemical, light, food industry, furniture, tourism and fashion. Italy has a serious innovative potential in alternative energy and other spheres. Joint work, projects in high-tech industries would further strengthen our partnership.

Trade and economic relations between Kazakhstan and San Marino retain positive dynamics. According to the Statistics Agency of the Republic of Kazakhstan, in 2013 the volume of trade between the countries amounted to 1732.3 thousand USD.

In 2013, within the framework of strengthening bilateral economic relations in the Republic of San Marino, a bilateral business forum was held, during which representatives of the business community were presented with ample opportunities formed in the context of the integration processes of Eurasia, the dynamically developing national innovation potential Kazakhstan preferences for foreign business and investment. San Marin businessmen participated in the implementation of

technological and infrastructure projects in preparation for and holding the International Specialized Exhibition «EXPO-2017».

Diplomatic relations between the Republic of Kazakhstan and the Republic of Malta were established on February 4, 1993. To date, political contacts between Kazakhstan and Malta are carried out mainly within the framework of international organizations, planned contacts and consultations of diplomats of the two countries.

In February 2013, the Ambassador of the Republic of Kazakhstan met with the President of Malta J. Abel and the Speaker of the Parliament M. Frendo, a bilateral business forum was organized and held.

Kazakhstan's cooperation with international organizations such as the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), the World Food Program (WFP) and the International Fund for Agricultural Development (IFAD) deserve special attention. Aware of the extreme importance of cooperation with Kazakhstan, one of the world's largest producers of grain crops, these organizations are interested in further developing cooperation with our country in such topical areas as ensuring food security, using the opportunities of the Republic of Kazakhstan to supply environmentally friendly and competitive products to world markets, active implementation of Kazakhstan's capacity to provide various kinds of assistance to countries in need. For Kazakhstan, in turn, these organizations are of considerable interest in the context of implementing the state's innovative policy in the agrarian sector and using consolidated funds to address agrarian issues and alleviate the food needs of rural residents. (Elemesov A. 2014: 54-60).

Relations between Kazakhstan and Spain were established on February 11, 1992. As of January 1, 1994, 3 JV were registered: «Agro» in the East Kazakhstan region is oriented to the production and processing of fruit and vegetable products. "Erero Puntès" is engaged in the introduction of mining equipment and trade

The trading house of the Republic of Kazakhstan opened in Madrid, in February and November 1994, the Days of Spanish Trade were held in Almaty, in November 1996 a seminar "Economic Relations with Spain" was held.

In February 1997, the first meeting of the Kazakh-Spanish intergovernmental commission for cooperation in the field of economy and industry was held in Madrid.

In 1997, a license was issued for the MG series No. 992 (oil) for the right to use subsoil and an agreement was signed between the Republic of Kazakhstan and the oil company Repsol Exploration, SA. (Spain) and Enterprise Oil Exploration Limited for exploration and production of hydrocarbons in the Baiganinsky contract area of Aktoberegion. (APRK. 1997: 38).

On February 6, 2013, during a working visit to the Kingdom of Spain, the head of state, N. Nazarbayev, met with the Prime Minister, M. Rajoi. The meeting discussed a wide range of issues of bilateral cooperation in trade, economic and investment spheres, as well as an exchange of views on topical issues of the international agenda.

On the same day, the Head of State met with King Juan Carlos I of Spain. During the conversation, the sides exchanged views on the state and prospects of cooperation between the two countries in the cultural and humanitarian sphere, in the field of

tourism and international politics. At the end of the meeting, N.A. Nazarbayev awarded Juan Carlos I with the Order "Altyn Kyran" for his special contribution to the strengthening and development of the Kazakh-Spanish relations.

For 2015, the trade turnover between the RK and Spain amounted to 1.44 bln USD (exports - 1.22, imports - 220 mln USD), for 2014 - 2.741 bln USD (exports - 2.363 , import - 378 mln USD), for 2013 - 2,348 bln USD (exports - 1,844, imports - 504 mln USD).

For the period from 2005 to September 2015, gross inflow of direct investment from Spain to Kazakhstan amounted to \$ 182 mln USD, gross outflow - \$ 14.1mln USD.

Many leading Spanish companies continue to work successfully in Kazakhstan, including "Talgo", "Repsol", "Maksam", "Indra", "Airbus Military", "Teltronic", "Imabelberika", "MYRE", "Inditex", "Eptisa", "TYPESA", "Grupo AGEM", "OHL", "INECO", "IDOM", "Globaltec".

After the establishment of diplomatic relations between Kazakhstan and the Republic of Finland on May 13, 1992, all the contacts that existed before that developed within the framework of Soviet-Finnish relations acquired a bilateral character.

In accordance with the intergovernmental agreement on trade and economic cooperation, signed on September 29, 1992, a mixed commission was created. The first joint meeting of this commission was held on September 16-19, 1993. (Tokayev K.K. 2008: 135).

On April 17, 2013, the Head of State met with President of the Republic of Finland S.Niniste, who arrived in Kazakhstan on a state visit. During the talks in a narrow and enlarged format, the state and prospects of bilateral cooperation in the economic, political, cultural and humanitarian spheres were examined. Particular attention was paid to further deepening trade and economic ties, expanding the participation of Finnish business in projects to diversify the Kazakh economy, transfer of technology. In addition, the sides exchanged views on a wide range of international issues, including the situation in Afghanistan and the Middle East. Following the results of the talks, intergovernmental agreements on cooperation for the development of the "green economy", in the sphere of education and science, as well as the Memorandum on the establishment of twinning relations between Astana and Oulu

On the same day, the Presidents took part in the Kazakh-Finnish business forum dedicated to the issues of the "green economy".

Note that in Kazakhstan, serious work is underway to move to a "green economy". For this we have good opportunities, including a vast territory, favorable geopolitical position, financial and natural resources.

As is known, Finland is one of the main trade partners of Kazakhstan among the countries of Northern Europe. The country ranks second among the Nordic countries in terms of investment in the economy (about 300 mln USD). In Kazakhstan, there are about 70 Finnish campaigns in the fields of energy, telecommunications, transport, mining and manufacturing, agriculture, wooden housing and trade.

Diplomatic relations between Kazakhstan and Greece were established in 1992, and in October 1996 the representation of Kazakhstan in Greece was opened for the first

time. In May 2009, the Diplomatic Mission of the Republic of Kazakhstan by the Decree of the Head of State was reorganized into the Embassy, which emphasized the importance of strengthening large-scale cooperation between Kazakhstan and Greece in many areas.

The second meeting of the Kazakh-Greek intergovernmental commission for economic and technological cooperation, held in Athens in October 2013 with the participation of its co-chairman, Deputy Foreign Minister of Kazakhstan A. Volkov, gave an additional impetus to the development of bilateral relations in the field of trade, economic, investment and cultural-humanitarian interaction.

It should be noted the increasing volume of trade turnover between our countries. Thus, in 2013 it amounted to 692.43 mln USD (exports - 673.05, imports - 19.38 mln USD), which is 2.7% more compared to the same period in 2012 (673.76 mln USD, including exports - 655.69, imports - 18.07 mln USD). As can be seen, in bilateral trade turnover exports prevail. This is due to the growing demand for Kazakh hydrocarbon raw materials. As for imports, organic chemistry, various products of the chemical industry, agricultural products (citrus fruits, olives and their derivatives) are supplied from Greece to Kazakhstan. Additional efforts of the parties on the diversity of the content of bilateral trade have positively affected the further expansion of trade ties between the business circles of Kazakhstan and Greece. Investment cooperation refers to long-term priorities for cooperation with Greece. As of 2013, the total volume of Greek investments in Kazakhstan's economy was \$ 3.2 mln USD. Cooperation in the fields of energy, telecommunications, transportation, tourism, agriculture and construction is considered as priority areas of Kazakh-Greek cooperation. Kazakhstan pays special attention to the search for alternative energy sources. The forthcoming international specialized exhibition EXPO-2017 on the topic "Energy of the Future" in Astana has a unique opportunity to become a platform for approbation of advanced initiatives. Greece has extensive experience in the use of alternative energy sources, especially developed wind and photoelectric technologies. (Nurtaev S.N. 2014: 59-60).

Thus, the relations of Kazakhstan with individual European countries are of no small importance within the European Union.

CONCLUSION

Multilateral relations of Kazakhstan with the countries of Northern Europe, Benelux are being strengthened. The Austrian companies together with the Kazakh companies work in metallurgy, transport, medicine, conduct business forums, meetings, exhibitions. The relations between the regions of the Republic of Kazakhstan and the federal lands of Austria are expanding.

Sweden is also interested in a constructive dialogue with our Republic. A number of documents have been signed between the countries, which facilitates the expansion of contacts. Swedish companies invest in trade, transport, training in environmental protection. Bilateral relations have great potential, it must be used for fruitful cooperation.

Italy attaches great importance to relations with Kazakhstan. Italian companies are represented in our market in the agro-industrial complex, oil industry, food, chemical industry, engineering, tourism. Joint innovative projects further strengthen the partnership.

Kazakh-Spanish relations are developing in different directions: politics and economy, transport and communication, science and culture.

Mutually beneficial ties between Kazakhstan and Finland, Greece and Portugal are being strengthened.

Kazakhstan and European countries have diversified experience: representation of companies and firms, joint projects, exhibitions of modern equipment, business presentations, Days of Economics. Intergovernmental agreements have been signed, inter-parliamentary dialogue, political consultations, contacts at the highest political level have been established.

REFERENCE

1. Архив Президента Республики Казахстан (АПРК).Ф.75-Н.Оп.1.Д.5060. Л.94.
2. АП РК.Ф.75-Н.Оп.1.Д.5000.Л.93.
3. АП РК. Ф.75-Н.Оп.1.Д.4208Л.102.
4. АП РК.Ф.75-Н.Оп.1.Д.5002.ЛЛ.147-150.
5. АП РК.Ф.75-Н.Оп.1.Д.4295.ЛЛ.1-7.
6. АП РК.Ф.5-Н.Оп.6.Д.4251.Л.114.
7. АП РК.Ф.5-Н.Оп.1.Д.7412.Л.38. //Дипломатия Жаршысы, 2012, №5(38).
8. Елемесов А. Основные тенденции двусторонних отношений Казахстана с Италией, Мальтой и Сан-Марино, сотрудничество с международными организациями: ФАО, ВПП и Международным фондом сельскохозяйственного развития IFAD//Государственное управление и государственная служба. Астана, 2014, №2, С. 54-60.
9. Исаев К.Д. Республика Казахстан и Европейский союз: основные этапы сотрудничества за 15 лет независимости Казахстана //ММНПК «Республике Казахстан 15 лет: достижения и перспективы». – Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2007. -204 с.
10. Курмангужин Р.С. Республика Казахстан – Европейский союз: казахстанские инициативы по сотрудничеству с Евросоюзом (2000–2010 гг.). – Астана, ТОО «Жарқын Ко», 2014. – 176 с.
11. Нуртаев С.Н. Потенциал партнерства Казахстана и Греции // Государственное управление и государственная служба. – Астана, 2014. №2.
12. Официальный сайт МИД РК.<http://mfa.gov.kz>.
13. Стратегия Европейского союза в Центральной Азии на 2007-2013 гг.: предварительные итоги: Монография/ Под. общ.ред. А. Е. Чеботарева. – Алматы: Центр актуальных исследований «Альтернатива»; Центр германских исследований Каз-НУ им. Аль – Фараби; Фонд им Фридриха Эберта в Казахстане, 2013. – 184с.

14. Токаев К.К. Векторы внешней политики. Европейское направление. – Алматы: ИД «Жибек Жолы», 2008. Кн. 2. – 208 с.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КІШІ БАТЫС ЕЛДЕРІМЕН ҰНТЫМАҚТАСТЫҒЫ

Нурсултанова Лазат Нурбаева

тарих ғылымдарының докторы, Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар Жоғары мектебінің профессоры, Астана Халықаралық Университеті, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан, e-mail: 2012nura@bk.ru

Аңдатпа: Бельгия, Австрия, Швеция, Италия, Испания, Финляндия сияқты Қазақстан мен Еуропалық елдер арасындағы көп жақты қарым-қатынастар туралы мақалада Қазақстан мен Еуропалық Одақ елдерінің саяси-дипломатиялық және сауда-экономикалық байланыстары талданады. Ұлттық экономикаға Батыс инвестицияларының үлкен ағымы тоқтатылады. Қазақстандағы шетелдік инвестициялардың 40% -дан астамы Еуропалық Одақ елдерінен дәл келді. Еуропалық Одақ негізгі стратегиялық әріптестердің бірі болып қала бермек. Қазіргі кезеңде қатынастар өзара тиімділікке негізделген және жаһандық өңірлік қауіпсіздік, экономика және энергетика саласындағы ұзақ мерзімді мүдделер сипатына ие. Еуропалық Одақ Қазақстанның негізгі сауда әріптесі болып табылады. Бүгінде Қазақстан мен ЕО арасында құқықтық негіз қалыптасты. Техникалық, ғылыми және білім беру саласындағы ынтымақтастықты қамтамасыз ету үшін қажетті институционалдық механизмдер бар. Халықаралық ынтымақтастық Қазақстан үшін толықтай қолданылатын Келісімді жүзеге асырудың маңызды құралы болып табылады.

Кілт сөздер: Қазақстан, Еуропа, саясат, ынтымақтастық, инвестициялар.

СОТРУДНИЧЕСТВО КАЗАХСТАНА С МАЛЫМИ И СРЕДНИМИ ЗАПАДНО-ЕВРОПЕЙСКИМИ СТРАНАМИ

Нурсултанова Лазат Нурбаевна

доктор исторических наук, профессор Высшей школы социально-гуманитарных наук, Международный Университет Астана, Нур-Султан, Казахстан, e-mail: 2012nura@bk.ru

Аннотация: В статье рассмотрены многосторонние отношения между Казахстаном и европейскими странами такими как, Бельгия, Австрия, Швеция, Италия, Испания, Финляндия. Анализируются политико-дипломатические и торгово-экономические связи между Казахстаном и государствами Европейского союза, отмечается большой поток западных инвестиций в национальную экономику. Свыше 40% иностранных инвестиций в Казахстан пришли именно из государств Европейского Союза. Европейский Союз остается одним из главных стратегических партнеров. На современном этапе отношения базируются на взаимной выгоде, и имеют характер долгосрочных интересов в сфере глобальной региональной безопасности, экономики и

энергетики. Европейский Союз является основным торговым партнером Казахстана. Ныне между Казахстаном и ЕС сформирована правовая основа и действуют необходимые институциональные механизмы для обеспечения сотрудничества в научно-технической и научно-образовательной сферах. Международное сотрудничество рассматривается как важнейший инструмент реализации Соглашения, что в полной мере относится и к Казахстану.

Ключевые слова: Казахстан, Европа, политика, сотрудничество, инвестиции.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖҮЙЕСІНДЕГІ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ

Г. К. Букешова¹, Балауса Сейлхан²

¹Д.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Халықаралық қатынастар факультеті, Аймақтану кафедрасының доценті, kosaevna_69@mail.ru.

²Д.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Халықаралық қатынастар факультеті, Аймақтану кафедрасының 2 курс докторанты, balausa_95_07@mail.ru.
Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Аңдатпа. Орталық Азия (Қазақстан, Өзбекстан, Тәжікстан, Қырғызстан және Түркменстан) - Ресейден кейінгі посткеңестік кеңістіктегі ең ірі блок. Ол Еуразияның батыс және шығыс бөліктері мен дамыған Солтүстік пен дамып келе жатқан Оңтүстік арасындағы аралықты байланыстырады. Сонымен қатар, Орталық Азия минералды қорлары бойынша әлемдегі ең бай аймақтардың бірі. Оның кеңістіктегі орналасуы мен ресурстық байлығы бұл субаймақты үлкен саяси ойынның маңызды бөлшегіне айналдырады.

Кілтті сөздер: Орталық Азия, экономикалық алпауыт, халықаралық ұйым, көпвекторлы.

КІРІСПЕ

Орталық Азияға әрдайым ұлы державалар қызығушылық танытты. ХІХ ғасырда Ресей мен Ұлыбритания империялары бұл аймақтағы үстемдік үшін күресті, оны Ұлы ойын кезінде өзінің ықпал ету аймағына айналдыруға әрекет жасады.

Кеңес Одағы ыдыраған кезде Орталық Азияның сыртқы саяси тарихында жаңа кезең басталды. Жаңа құрылған мемлекеттер Ресейден тәуелсіз болуға, басқа мемлекеттермен тең саяси және экономикалық қатынастарды дамытуға ұмтылды. Қысқа уақыт ішінде олар әлемнің барлық мемлекеттерімен дипломатиялық қатынастар орнатты, БҰҰ-на және басқа да халықаралық ұйымдарға мүше болды, жүздеген мемлекетаралық шарттар мен келісімдерге қол қойды, әлемнің 140-тан астам елдерімен сауда-экономикалық қатынастар жасады.

Соңғы уақытқа дейін Орта Азия дәстүрлі түрде Ресей ықпалының аймағы болып саналды. Алайда, КСРО ыдырағаннан кейінгі алғашқы жылдары Мәскеу өзінің геосаяси позицияларын шоғырландыру және кеңейту мәселесіне тиісті назар аудармады, бұл Ресейдің жалпы қаржылық және саяси әлсіздігінің нәтижесі болды. Сонымен қатар, Ресей басшылығы 1990 ж. Кеңес моделінің «орталық-перифериялық» қатынастарына сүйенуді жалғастыра отырып, Орта Азия республикаларымен қарым-қатынасты дамытудың қолайлы стратегиясын жасауға ешқашан тырыспады [1. 366-367 б.].

Сонымен, бұрынғы КСРО-ның бұрынғы Орта Азия республикаларында,

Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін Орта Азияда өз позицияларын нығайтудың ерекше қажеттілігін әлі де көрмеген жетекші әлемдік державалардың бұл аймақтағы қызығушылығының төмендігі жағдайында ұлттық элита ұзақ уақыт бойы сақталған белгілі саяси вакуум қалыптасты. Сонымен бірге аймақ мемлекеттерінде тек әскері мен арнайы қызметтерге арқа сүйейтін және басқару тұрғысынан өте тиімсіз мемлекет басшыларының және олардың руларының жеке билігін сақтауға бағытталған авторитарлық режимдер құрылды. 10 жылдан астам тәуелсіз өмір сүргеннен кейін Орта Азия республикаларының көпшілігі өздерінің экономикалық және әлеуметтік мәселелерін шеше алмады. Аймақ көлік және транзиттік шектеулерден зардап шекті, елдер өткір энергетикалық және су проблемаларымен, сондай-ақ есірткі проблемаларымен бетпе-бет келді [5. 368 б.].

ШІКІРТАЛАС

XXI ғасырдың басында, халықаралық жағдай өзгеріп, Ресей, АҚШ, ЕО, Қытай және басқа да Шығыстағы мемлекеттер арасында Орталық Азия үшін күрес басталды, бірақ аз дәрежеде. Орталық Азияның стратегиялық маңызы зор, өйткені ол Кавказ аймағы, Таяу және Таяу Шығыс пен Шығыс Азия арасындағы ыңғайлы және тиімді байланыс мүмкіндігін қамтамасыз ететін жолда орналасқан. Аймақтың экономикалық маңызы да жоғары. XXI ғасырда, энергетикалық ресурстар үшін күрес күшейген кезде, облыстың 5 штатында бай мұнай мен газ қорларының болуы, оған қоса олардың аумағы арқылы мұнай және газ құбырларын тарту қолайлылығы елдердің - экономикалық алпауыттардың аймаққа деген қызығушылығын едәуір арттырды.

Орталық Азияның халықаралық қатынастардағы қазіргі жағдайы бірнеше факторлармен анықталады. Біріншіден, АҚШ пен оның одақтастарының экономикалық, саяси және әскери шараларды жүзеге асыру арқылы аймаққа енуге деген ұмтылысы. Екіншіден, ҚХР мен Ресейдің аймақтағы позицияларын нығайту үшін қабылдаған шаралары. Осылайша, Ресей мен Қытайдың бастамасымен Орталық Азияда өзара іс-қимылдың әртүрлі салаларымен айналысатын бірқатар аймақтық ұйымдар құрылды (ШЫҰ, ҰҚШҰ, ЕурАзЭҚ және т.б.). Ақырында, аймақтық жағдай Орталық Азия республикалары арасындағы экономикалық қайшылықтар мен шекаралық даулардың болуына байланысты, бұл мемлекетаралық қатынастарды айтарлықтай нашарлатады.

Орталық Азия елдері Ресей үшін маңызды болып табылады, ол келесі факторлармен анықталады:

- Орталық Азия аумағында табиғи ресурстардың едәуір қорларының болуы. Оларды тасымалдаудың негізгі бағыттарын бақылауды қамтамасыз ету Ресей үшін маңызды сыртқы саяси және геэкономикалық рөл атқарады;

- ұлттық қауіпсіздікті ескеру, өйткені елге негізгі қатерлер оңтүстіктен туындайды.

Орталық Азия бағыты дәстүрлі түрде Ресейдің сыртқы саясатының анықтаушы бағыттарының бірі болды. Бұл Орталық Азиядағы бес республиканың өзіндік геосаяси жағдайын анықтаған осы аймақтағы халықтардың Ресеймен қатынастарының тарихы. КСРО өмір сүрген жылдар ішінде Ресей мен Орта Азия республикалары арасында тығыз экономикалық және мәдени байланыстар орнатылды, оларды тіпті 1990 жылдары болған посткеңестік кеңістіктегі үрдістер бұза алмады. Алайда, соңғы он жылда Ресей Орталық Азия елдерінде болып жатқан оқиғаларға аз көңіл бөлді. Тек 2000 жылдары. Ресей Федерациясы қайтадан Шығысқа стратегиялық және экономикалық серіктестер іздеуде бағыттады.

КСРО ыдырағаннан кейінгі алғашқы жылдарда және одан әрі эволюция барысында Мәскеу өзінің республикалары басшылығының адалдығы және олардың саясатының инерциясы арқасында Орталық Азиядағы іс жүзінде көшбасшылықты (әр түрлі дәрежеде болса да) сақтай алды. Сонымен қатар, әлемнің қалған бөліктері жаңа тәуелсіз мемлекеттерге үлкен қорқынышпен қарады, бұл Ресей Федерациясының мүддесіне сәйкес келді.

Алайда, мыңжылдықтың басында Ресейдің өзі аймақ елдері басшыларының оған деген жақсы көзқарасын теріс пайдаланып, сол жерде «инерциялық» саясат жүргізе бастағаны байқалды.

Бұл Мәскеу үшін қайғылы салдарға алып келуі мүмкін, өйткені ол кезде батыстың Орталық Азия аймағына қатысты стратегиясы жалпы түрде қалыптасқан болатын. Бұл мемлекеттерді барған сайын белсенді түрде батыс саясатына тартуға болады. Бұл жағдайда Ресейге Қытай көмектесті, дәлірек айтсақ, сол кезде екі елдің мүдделері сәйкес келді, бұл оларға күш-жігерді ынтымақтастықта ұстауға мүмкіндік берді [2. 106 б.].

Қазіргі кезде Ресейдің Орталық Азиядағы саясатын күшейтудің маңызды алғышарттары бар. Олардың қатарына аймақ елдерімен әскери-саяси, экономикалық және гуманитарлық байланыстарды нығайту, сондай-ақ Қытаймен терең және өзара тиімді экономикалық және әскери-техникалық ынтымақтастықты дамыту кіреді. Сонымен қатар, Ресейдің Орта Азия республикаларымен жақындасуына қауіпсіздік мәселелерін бірлесіп шешу және осы саладағы бар қатерлерді бейтараптандыру ықпал етуі керек.

Ресей үшін Орталық Азиядағы басымды серіктес - Қазақстан. 1991 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейінгі аралықта елдер Неэкономикалық және саяси ынтымақтастықтың берік шарттық негізін дамыта алды. Қазақстан Ресеймен 1992 жылы мамырда «Достық, ынтымақтастық және өзара көмек туралы» шарт жасасқан алғашқы мемлекет болды. Осы Шарт Ресейге немесе Қазақстанға қауіп төнген жағдайда бірыңғай әскери-стратегиялық кеңістік құруды, әскери базаларды, оқу полигондарын және басқа да әскери объектілерді бірлесіп пайдалануды көздейді.

Дәл осы Ресей мен Қазақстан Орталық Азия аймағындағы тұрақтылықтың кепілі болып табылады. Мәскеу мен Астана саяси салада белсенді түрде өзара іс-қимыл жасайды, халықаралық күн тәртібіндегі маңызды мәселелер бойынша

ұқсас ұстанымда сонымен бірге ТМД, ШЫҰ және ҰҚШҰ сияқты аймақтық ұйымдардың қызметін күшейтуге күш салады [3. 7 б.].

Ресей мен Қазақстанның құқық қорғау органдары мен арнайы қызметтері бір-бірімен терроризм мен есірткі бизнесіне қарсы күресте жемісті ынтымақтастық орнатуда.

Қазақстан үшін Ресей - «Еуропаға жол» және сыртқы саудадағы басты серіктес. Бірақ Ресейдің өзі қазақстандық табиғи ресурстарсыз жасай алмайды. Екі ел де қорғаныс кешені арқылы тығыз байланысты.

Екі ел арасындағы қатынастар өзара түсіністікке негізделген, өзара тиімді ынтымақтастыққа ұмтылған және бірдей толқын ұзындығына келтірілген. Ресейдің Қазақстанмен ерекше қарым-қатынасы бар, оған осы елдегі орыс тілінің мәртебесінің жағдайы дәлел. Орталық Азиядағы басқа мемлекеттердің көпшілігінен айырмашылығы, Қазақстан Республикасында орыс тілі ресми қарым-қатынас тілі болып табылады және елде орыс тілді халықтың, соның ішінде титулды ұлт өкілдерінің едәуір үлесінің болуы, белсенді мемлекет сақтауға және Ресеймен қарым-қатынасты дамытуға көмектеседі. Орыс тілі ресми ұйымдарда және өзін-өзі басқару органдарында ресми түрде қазақ тілімен бірдей қолданылады.

Тараптар қауіпсіздік жүйесін ұйымдастыру шеңберіндегі жалпы әдісті үйлестіруге мүдделі.

Айта кету керек, барлық саясаткерлер мен сарапшылар, әсіресе Батыс елдері, Ресей мен Қазақстан арасындағы жылы қарым-қатынасқа қанағаттанбайды. Сонымен, АҚШ президенті болған соңғы айларда Джордж Буш кіші. Вашингтонның сындары Қазақстандағы демократиялық сайлаудың деңгейіне, осы елдегі адам құқықтарының сақталуына, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарының бостандығына қатысты шектеулерге кеңейді. Сондай-ақ, Вашингтонның алаңдаушылығына екі мемлекет арасындағы энергетикалық саясат саласындағы тығыз ынтымақтастық себеп болды [1. 320 б.].

Орталық Азиядағы барлық күмәнсіз шығындармен Ресейде әр түрлі аймақтық байланыстар жиынтығы бар, оның ішінде мәдени және тарихи байланыстар бар. Мәдени фактор ерекше рөл атқарады және мұны барлық ойыншылар мойындайды. Қазіргі кезде аймақтағы бәсекелестік бұрын толығымен Ресей үстемдік еткен бұл салада өрбіген.

Ресейлік саясаттанушы Т.Долинская қазіргі кезеңде Қазақстан Ресейдің Орталық Азиядағы басты одақтасы екенін атап өтті. Алайда, орта мерзімді перспективада (5-10 жылдан кейін) Қазақстан ҚХР және ЕО елдерімен экономикалық ынтымақтастық орбитасына барған сайын белсенді қатысады деп күтуге болады. Т.Долинскаяның айтуынша, мұндай позициялық ауысудың негізі Ресеймен мұнай-газ, тау-кен металлургия өнімдері нарықтары, индустриалды технологиялар мен инвестициялық ресурстардың көздері үшін, сондай-ақ аймақаралық көлік дәліздерін қалыптастыруға қатысу («Батыс-Шығыс» транзиттік бәсекелестік) болып табылады [4].

Орталық Азиядағы барлық күмәнсіз шығындармен Ресейде әр түрлі аймақтық байланыстар жиынтығы бар, оның ішінде мәдени және тарихи байланыстар бар. Мәдени фактор ерекше рөл атқарады және мұны барлық ойыншылар мойындайды. Қазіргі кезде аймақтағы бәсекелестік бұрын толығымен Ресей үстемдік еткен бұл салада өрбіген.

Соңғы бірнеше жыл ішінде Ресей посткеңестік кеңістікте белсенді жұмысты бастады, осылайша ТМД-ның өзінің ерекше мүдделері аясындағы басымдылығын растады. Мұның жарқын дәлелі - Достастық мәселелерін шешуге байланысты сыртқы және ішкі саяси күн тәртібінің өте бай сипаты. Ресейдің посткеңестік бағыттағы бұл қызметі Мәскеудің жаңа тәуелсіз мемлекеттермен диалогтың мазмұнын анықтаудағы стратегиялық бастамасын сақтап қалуға деген ұмтылысын көрсетеді.

1992 жылдан бастап Ресей бұрынғы кеңестік республикалармен қарым-қатынасында формальды серіктестік қағидатын ұстанды, оның негізгі мазмұны посткеңестік кеңістіктің барлық мемлекеттерін диалогқа тарту болды.

ТМД елдері институтының Орталық Азия және Қазақстан бөлімінің бастығы А.Грозин «теориялық тұрғыдан континенттік мәселелерді континенттің өзі шешеді. Сыртқы кураторлар тіпті еуразиялық мәселелерге араласқаннан кейін, қақтығыстар көбейеді. Сондықтан экономикалық мәселелерді де, саяси мәселелерді де өз бетінше шешкен дұрыс. Егер сіз көптеген мәселелерге тереңірек үңілсеңіз, онда сіз тек осы қақтығыстардың ішкі мазмұнын ғана емес, сонымен қатар сыртқы ықпалдың маңызды бөлігін табасыз. Сырттан еуропалықтар да, американдықтар да таңдап алған лагерьлерге бөліну енді нәтиже бермейді. Әр жыл сайын ол аз және аз жұмыс істейді» [9].

Вашингтон шенеуніктері Ресейдің Орталық Азиядағы рөлі туралы өздерінің ресми мәлімдемелерінде өте сақ (олар бұл туралы үнсіз қалады). Сонымен бірге олар бұл аймақ АҚШ үшін стратегиялық қызығушылық туғызатынын және американдық әскери күштің қатысуы мұнда ұзақ уақыт бойы сақталатындығын айқын көрсетеді [4. 46 б.].

Егер АҚШ-тың осы аймақтағы жоспарларына тоқталатын болсақ, онда «Үлкен Орталық Азия» тұжырымдамасы туралы айту керек. Тұжырымдаманың негізгі идеясы - АҚШ-тың бірқатар бағдарламаларын жоспарлау, үйлестіру және жүзеге асыру үшін аймақтық форум, Орталық Азияның Ынтымақтастығы және Дамуы үшін Серіктестік құру.

Америка Құрама Штаттарының жоспары бойынша Ынтымақтастығы және Дамуы үшін Серіктестік құрамына 5 Орта Азия республикалары мен Ауғанстан кіруі керек. Ұйым Шанхай ынтымақтастық ұйымына балама болуы керек. 2006 жылы сәуірде АҚШ Өкілдер палатасы Халықаралық қатынастар комитетінің Таяу Шығыс және Орталық Азия бойынша кіші комитеті Американың Орталық Азиядағы саясаты туралы тыңдау өткізді, онда Мемлекеттік хатшының Оңтүстік және Орталық Азия бойынша көмекшісі Ричард Баучер ҚКХП идеясын Американың ықпалына жету үшін идеологиялық жамылғыға айналдырды аймақ.

Өз кезегінде, Қытай Американың Орталық Азия аймағында Қытайдың ықпал

етуін шектеу саясатынан көбірек қорықты, бұл Қытайдың «тарихи беделділігі» ретінде ғана қабылданған жоқ, сонымен қатар соңғы 10 жыл ішінде ҚХР экономикалық байланыстардың кең жүйесін құрды.

Қытайдың Орталық Азияға географиялық жақындығы аймақ елдері үшін сөзсіз маңызды. Қытайдың серпінді және қолжетімді нарығы Орталық Азия елдерінен тауар экспорты үшін қызығушылық тудырады. Аймақтағы елдердің бір бөлігі Қытайға тартылуда, ал басқалары Иранмен және Түркиямен тығыз ынтымақтастықта. Алайда барлық Орталық Азия елдері Ресейді өзгермейтін одақтас және басты экономикалық серіктес ретінде қарастырады.

Соңғы жылдары Орталық Азиядағы республикалардың сыртқы саясаты тәуелсіздікке ие болды. Аймақтағы мемлекеттер өздерінің ұлы державалар үшін маңыздылығын түсінгендіктен, Қытай, Ресей, АҚШ және Еуропалық Одақпен ынтымақтастықтан пайда табуға ұмтылып, көп векторлы саясат жүргізе бастады [2. б. 9].

Орталық Азиядағы жаңа тенденция ретінде «аймақтандыру» құбылысы пайда болды. Бұл тенденция аймақтағы мемлекеттер мен сыртқы күштер арасындағы байланыстың дамуын білдіреді. Нәтижесінде, Орталық Азия республикалары тек бір-бірімен тығыз ынтымақтастыққа көп көңіл бөлмейді. Сонымен қатар, Қытай, Ресей, АҚШ, Үндістан, Жапония немесе ЕО бастаған біртұтас Еуропа мемлекеттерімен, сол немесе басқа елдермен жақындасу перспективаларын талдауға көп назар аударады. Оған қоса, бұл мемлекеттер Орталық Азияның жекелеген елдеріне емес, жалпы аймаққа қызығушылық танытады. Орталық Азияда болып жатқан барлық оқиғалар олардың бүкіл аймаққа қалай әсер ететіндігі тұрғысынан қарастырылады [3. 94-б.].

Орталық Азия республикаларының саяси режимдері - бұл халықтың күрделі этникалық құрамына негізделген демократия, авторитаризм және исламизм қоспасынан тұрады. Сонымен қатар, аймақтық деңгейде Қазақстан мен Өзбекстан арасында көшбасшылық үшін бәсекелестік бар. Бұл елдердің қорғаныс шығындардың көбеюіне және Орталық Азиядағы онсыз да қиын жағдайды тұрақсыздандыруға алып келеді.

Қазақстан Республикасының саяси басшылығы Орталық Азия халықтарының ортақ тарихы, мәдениеті мен менталитеті ғана емес, сонымен қатар геосаяси мүдделері ұқсас екендігін айқын біледі. Бір елдің қауіпсіздігі аймақтағы басқа мемлекеттердің қауіпсіздігімен тікелей байланысты. Бұл идеяны Қазақстан Президенті өзінің «Сындарлы он жыл» еңбегінде айтқан болатын. Н.Назарбаев «Қазақстанның ұлттық қауіпсіздігі Орталық Азия аймағының қауіпсіздігімен тығыз байланысты болуы керек деп атап өтті. Орталық Азия аймағының қауіпсіздігі Орталық Еуразия қауіпсіздігінің құрамдас бөлігі ретінде қарастырылуы керек. Орталық еуразиялық аймақ жаһандық қауіпсіздік жүйесінің бөлігі болып табылатын еуразиялық қауіпсіздіктің бөлігі болуы керек» [8. 267 б.].

Қазақстанның Орталық Азиядағы ең ықпалды аймақтық державаға

айналуға, содан кейін саясат жүргізетін субаймақтық орталыққа айналуға деген ұмтылысы толығымен негізделген сияқты. Еуразиялық кеңістіктің шоғырлануы жағдайында, бұған дейінгі блоктар мен лагерьлерге жасалған қысымға қарамастан, Астана үшін саяси оқиғалардың шегінде қалу тиімсіз.

Орталық Азияға ірі державалардың қызығушылығын айқындайтын тағы бір фактор - мұнда ислам дінінің танымал болуы. Аймақ республикаларының өмірі мен саясатына исламның ықпалының күшеюі Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін Орта Азия мемлекеттерінің тұрғындары исламның бір бөлігі болып табылатын ұлттық мәдениетке деген қызығушылықтың артуымен түсіндіріледі [5. 19-б.]. Сонымен, кеңестік коммунистік идеологиядан шыққаннан кейін қалыптасқан идеологиялық вакуум ислам дінінің Орта Азия халықтарының «рухына» жақын ұстанымдарымен толықты.

Қаржылық, экономикалық және саяси ресурстарға ие Батыс аймақ Орталық Азия аймақтарына қойылатын «демократиялық» талаптарды күрт төмендетеді. Батыс мемлекеттерінің саясатындағы басты нәрсе - Ресейді осы жерден ығыстырып, Қытайдың қатысуын тек экономикалық саламен шектеу.

Орталық Азия мемлекеттері басшылықтағы, стратегиялардағы, модернизациядағы модельдердегі, экономиканың институционалды негіздеріндегі сәйкессіздіктерге байланысты аймақтық ынтымақтастық мүмкіндіктерін экономикалық даму мақсаттары үшін тиімді пайдалана алмайды. Мемлекетаралық деңгейде өзара әрекеттесуге кедергі болатын факторлар аймақта маңызды рөл атқарады. Соған қарамастан, аймақтық интеграция Орталық Азия аймағы елдерінің экономикалық саясатын қалыптастыруда жиі талқыланатын тақырыптардың бірі болып қала береді.

Жалпы Еуразия кеңістігінде және оның ішінде Орталық Азияда қызықты құбылыс - дәстүрлену мен трансформация процестерінің қатар жүруі байқалуы мүмкін. Осы тұрғыда қазіргі кезде Еуразиялық кеңістіктің интеграциялануына тек Ресей мен Қазақстан ғана мүдделі деп айтуға болады. Аймақтағы қалған мемлекеттер ұлттық дамудың басымдықтарын таңдаған күйде немесе дәстүрлену немесе әлемдік саясаттың перифериясына айналу жолымен жүріп жатыр.

Қазіргі жағдайда Ресей үшін де, Қазақстан үшін де еуразиялық кеңістікті интеграциялау сыртқы саяси басымдық болып табылады, сонымен бірге бұл процесте екі мемлекет те жетекші рөл атқара алады. Екі ел үшін интеграциялық процестердің дамуы, ең алдымен, ұлттық қауіпсіздік мәселесін стратегиялық шешуді білдіреді. Стратегиялық мүдделер тұрғысынан алғанда, еуразияшылдық идеологиясын іс жүзінде жүзеге асыру орталыққа тартылған тенденцияларды саяси және экономикалық тұрғыдан күшейтуге қабілетті. Жан-жақты байланыстарды арттыру саясаты, ең алдымен «жақын шетел» елдерімен, экономикалық, мәдени, саяси және ақпараттық коммуникациялардың кең желісін құруға көмектесе алады. Бұл өз кезегінде Ресейде де, ТМД-ның басқа мемлекеттерінде де ішкі саяси жағдайға оң әсерін тигізеді. ... Сонымен қатар, аймақ ішлік байланыстарды нығайту орталықтан тепкіш тенденциялардың дамуына, исламдық фундаментализмнің енуіне және АҚШ-тың Орталық Азияға

ықпалына нақты кедергі болатын еді.

Отандық және шетелдік сарапшылардың жалпы бағалауы бойынша Орталық Азия мемлекеттерінің дипломатиясының сипатын анықтайтын маңызды фактор көпвекторлы болып табылады. Алайда оны түсіндіру көбінесе белгілі бір елдің аймақтық жағдайына байланысты болады және ішкі және сыртқы факторлармен шартталады. Өкінішке орай, 90-шы жылдардың бірінші жартысында Ресейдің сыртқы саяси басымдығы тек АҚШ-пен және Еуропалық Одақ елдерімен қарым-қатынаста болды. Мұндай сценарий бойынша бұрынғы кеңестік Орта Азия республикаларының мүдделері түбегейлі ескерілмеді. Жағдай уақыт өткен сайын өзгерді, бірақ бұрынғы қате есептеулер Ресей Федерациясының осы аймақтағы стратегиясын жоспарлауға елеулі кері әсерін тигізуде.

Бұл тәсілді өздерінің сыртқы саясатының негізіне айналдырған аймақтағы алғашқы мемлекеттердің бірі - Қазақстан. Ресеймен одақтастық қатынастарды сақтай отырып және Қытаймен, ЕО және АҚШ-пен стратегиялық ынтымақтастықты дамыта отырып, ресми Астана Оңтүстік Азия елдерімен достық және өзара тиімді байланыстар дамытады. Түрлі көзқарастың мысалы ретінде Түркіменстанды айтуға болады. Мұнда сыртқы саяси басымдықтар тұрақты бейтараптық қағидасына сәйкес белгіленеді.

Сонымен қатар, Орталық Азия елдерінің саяси бағытының нақты көріністері көбінесе жарияланған мақсаттардан ерекшеленеді. Су және энергетикалық ресурстарды бөлуге қатысты аймақ елдері арасындағы қайшылықтар тұрақты болып табылады. Ауған факторының әсерінен исламдық экстремизм қаупі өзекті болып қала береді. Сонымен қатар, аймақ көрші елдерге, оның ішінде Ресейге еңбек ресурстарының негізгі жеткізушісі ретінде әрекет етеді.

Қазіргі кезде Орталық Азия елдері арасындағы байланыстар үш бағытта дамып келеді. Оның біріншісі АҚШ пен ЕО арасындағы байланыстарды нығайту және дамыту болды. Сонымен қатар, жетекші Азия елдері - Қытай, Иран және Түркиямен жемісті ынтымақтастық бар. Сонымен, Еуразиялық экономикалық одақ аясындағы интеграциялық процестер дамудың салыстырмалы жаңа кезеңіне айналды. Алайда, осы уақытқа дейін бұл векторлардың ешқайсысы басымдыққа ие болған жоқ.

Тарих ғылымдарының докторы, Ресей Ғылым академиясының Шығыстану институтының бас ғылыми қызметкері Ирина Звягельскаяның айтуынша, КСРО ыдырағаннан кейін бірқатар ортаазиялық саясаткерлер Мәскеуді «империялық реваншизмде» және жергілікті елдерді өздерінің геосаяси мүдделеріне бағындыру ниеттерінде жиі айыптайды. Алайда, Ресей бұл аймақтағы қауіпсіздіктің кепілі ретінде даусыз рөлін сақтайды. Ресей шекарашылары қазақстандық әріптестеріне екі елдің ортақ шекарасын бақылауға көмектесуде. Ресей Федерациясы әскерилерінің есірткінің заңсыз айналымына тосқауыл қоюға және тәжік-ауған шекарасын бақылауға көмегі ерекше маңызды [10].

Сонымен қатар, Орталық Азия елдерін Шанхай ынтымақтастық ұйымы (ШЫҰ) Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымы (ҰҚШҰ) сияқты құрылымдардың қызметіне тарту оның қатысушылары алдында осындай форматтарға қатысу шегі туралы мәселені көтереді. Мысалы, 2010 жылы өзбектер тығыз өмір сүретін Ош қаласында (Қырғызстан) ұлтаралық қақтығыстар басталды. Нәтижесінде пікірталас пайда болды: ҰҚШҰ жанжалға оны жою үшін араласуға құқылы ма? Нәтижесінде мұндай араласудан аулақ болу туралы шешім қабылданды.

ИМЕМА РҒА жанындағы посткеңестік зерттеулер орталығының Беларусь, Молдова және Украина векторының жетекшісі Елена Кузьмина қазіргі уақытта Орталық Азия елдері мәдени, өркениеттік және идеологиялық қауымдастық ретінде сезінетін аймақтық көршілерімен ынтымақтастық орнатуға бейім деп санайды. Сонымен қатар, Қазақстан Каспийде теңіз саудасын дамытуға ұмтылады, бұл оның Әзірбайжанмен қарым-қатынасының күшеюіне ықпал етеді [10].

Еуропалық бағытта мүлдем басқа сурет пайда болады. Қазіргі уақытта Беларусь, Молдова және Украина Орталық Азия елдері үшін басым серіктестер болып табылмайды. Алайда, ресми Киевтің Өзбекстан мен Қазақстанда өзіндік сауда-экономикалық мүдделері болды. Алайда, «Евромайдан» оқиғалары ынтымақтастық көлемінің күрт шектелуіне әкелді. 2012-2016 жылдары Украинаның аймаққа экспорты 23% -ға, ал импорт 38% -ға азайды. Қазіргі кезде Қазақстанға украиндық экспорттың 0,8% келеді (салыстыру үшін: Беларусь 2% құрайды). Расында, Минск пен Астанада ЕАЭО аясында өзара сауда байланыстарын дамыту мүмкіндігі бар.

Орталық Азияның еуразиялық серіктестерінің ішінде Ресей мен Қытай ең маңыздылығы мен ықпалын сақтайды, өйткені олармен өзара іс-қимыл Каспий мен Қара теңіз мемлекеттерінің қатысуымен логистикалық жобалардың дамуына ықпал ете алады. Мысал ретінде біз «Еуропа-Кавказ-Азия көлік дәлізін» (ТРАСЕКА) келтіре аламыз, оның болашағы көбіне ресми Бейжіңнің «Бір белдеу - бір жол» тұжырымдамасын іске асыру жоспарларына байланысты.

Саяси ғылымдарының докторы, ИМЕМА РҒА Орталық Азия секторының бас зерттеушісі Алла Каримова Азия даму банкімен, Еуропалық қайта құру және даму банкімен, Ислам Даму Банкі, БҰҰ Даму Бағдарламасы (БҰҰДБ), Дүниежүзілік Банк және Франция, Германия, Жапония және АҚШ донорлық агенттіктері және Халықаралық валюта қорымен серіктестікте жүзеге асырылған Орталық Азия Аймақтық Экономикалық Ұнтымақтастық (ОАӨӘЫ) бағдарламасы аймақтың инфрақұрылымдық дамуында маңызды рөлін сақтап отырғанын атап өтті. ЦАРЭС Орталық Азия елдерінен басқа Қытай, Моңғолия, Грузия, Әзірбайжан, Ауғанстан және Пәкістан сияқты елдерді қамтиды [10].

Қазіргі уақытта ЦАРЭС шеңберінде 32 жоба жүзеге асырылуда, оның ішінде әуежайлар мен теңіз порттарын жаңғырту және «Жібек жолы экономикалық белдеуін», сондай-ақ Каспий мен Қара теңіз мемлекеттерін дамытуға бағытталған логистикалық маршруттарды қалыптастыру қарастырылады.

Аймақ Орталық Азияның ғылыми-білім беру желісін (CAREN) белсенді түрде дамытып жатыр, оның негізгі донорлары бюджеттің 80% -ын қамтамасыз ететін Еуропалық Комиссия, Сорос қоры және БҰҰДБ. Бұл құрылым әр түрлі білім саласындағы 0,5 миллионнан астам зерттеушіні біріктіреді. Америка Құрама Штаттары да аймақтағы ерекше мүдделерін сақтайды. Осы мақсатта Вашингтон 2015 жылы C5 + 1 форматын іске қосты, оның шеңберінде АҚШ Мемлекеттік хатшысы мен Орталық Азияның сыртқы істер министрлері үнемі экономикалық, экологиялық және қауіпсіздік саласындағы ынтымақтастықтың өзекті мәселелерін талқылау үшін бас қосады. Вашингтонның мұндағы бірінші кезектегі міндеті сол күйінде қалады және Ресейдің ықпалын барынша азайтуға бағытталады.

Сонымен бірге, ИМЕМА Халықаралық саяси мәселелер департаментінің халықаралық ұйымдар және жаһандық саяси реттеу секторының меңгерушісі Ирина Прохоренко Еуропалық Одақ ЕО-ның аймақтағы стратегиясын сыни тұрғыдан бағалап, оны «әсер етпейтін донор» деп атады. Осыған қарамастан, Брюссель үш басым серіктеске кіреді (Мәскеу және Пекинмен бірге), ал аймақ елдері арасында Қазақстан Брюссельмен байланыс қарқындылығы бойынша бірінші орында. Орталық Азия елдері мен Брюссель арасындағы ынтымақтастықтың негізгі міндеттері аймақ тұрақтылығын қамтамасыз ету, кедейлікпен күрес және қоршаған ортаны қорғау болып қала береді. Орталық Азия елдері ERASMUS + коммерциялық емес білім беру бағдарламасымен және «жұмсақ күштің» басқа мекемелерінің қызметімен қамтылған.

РҒА-ның АҚШ пен Канада институтының аймақтық проблемалар орталығының жетекшісі Нана Гегелашвили АҚШ-тың Орталық Азиядағы саясатының ерекшеліктері туралы айтты. Сарапшының пікірінше, Вашингтон стратегиясының негізін Обама әкімшілігі әзірлеген және Дональд Трамп мұраға алған шаралар құрады.

АҚШ-тың сыртқы саяси стратегиясының өзегі «Жаңа Жібек Жолының» тұжырымдамасы болды. Ол Вашингтонның талаптары бойынша Орталық және Оңтүстік Азияны әлемдік нарыққа қосуды қамтамасыз ететін инфрақұрылым құруға бағытталған. Ауғанстанды жаңа макроөңірдің сауда-көлік торабына айналдыруға арналған CASA-1000 және TAPI газ құбыры инфрақұрылымдық жобалары осы міндетке бағынады. Мұндай перспектива Орталық Азия елдері арасындағы қақтығыстардың ұлғаюына және АҚШ пен оның басты стратегиялық қарсыласы Қытайдың қақтығысына әкелуі мүмкін.

ИМЕМА РҒА Азия-Тынық мұхиты зерттеулері орталығындағы Қытайдың экономика және саясат секторының меңгерушісі Сергей Луконин Орталық Азия елдері мен Қытай Халық Республикасы арасындағы ынтымақтастықтың негізгі бағыттарын тізіп берді. Сарапшының пікірінше, Орталық Азия елдері Бейжіңде ұлттық экономиканы дамытудың ресурсы ретінде, ең алдымен Шыңжаң-Ұйғыр автономиялық ауданында (ШҰАР) және Ішкі Моңғолияда қарастырылады және табиғи және энергетикалық

ресурстардың көздерін, сондай-ақ тауарлар мен нарықтарды әртараптандыруда маңызды рөл атқарады қызметтер [10].

ҚХР мен Орталық Азия елдері арасындағы ынтымақтастықтың маңызды бағыттары инфрақұрылым құрылысы және құрастыру өндірісі болып қала береді. Экономикалық ынтымақтастықтың жалпы көлемінің 70% -ы Қазақстанға тиесілі (оның 90% - отын-энергетикалық кешенде). Сонымен қатар, Қытай студенттер мен оқытушыларды оқытуға бағытталған білім беру бағдарламалары арқылы жергілікті саяси элитаға назар аударады және оларға адалдық танытады. Атап айтқанда, 2016 жылы ҚХР-да Қазақстаннан 13 мың студент оқыды.

Ресей Ғылым академиясының Шығыстану институтының ғылыми қызметкері Владимир Сотников Орталық Азияда Сирияда жеңіске ұшыраған қарулы топтардың жақтастарының аймаққа кіру қаупі әлі де бар екенін атап өтті. Әлеуметтік қауіпсіздік оларға жергілікті жастарды, оның ішінде әлеуметтік желілер арқылы тартуға мүмкіндік туғызады. Сондықтан қазіргі уақытта Орталық Азия мен Ауғанстан елдері арасындағы қатынастарды сапалы дамытудың негіздері аз, ал террористік белсенділіктің қаупі жедел экономикалық жобаларды ұзақ уақытқа шегеруге итермелейді.

Ресей Халықтар Достығы Университетінің (РУДН) Африка зерттеулерінің ғылыми-білім беру орталығының директоры Владимир Юртаев Орталық Азия елдері мен Иран Ислам Республикасы арасындағы қатынастардың табиғаты туралы айтты. Аймақтың барлық елдері штаб-пәтері Тегеранда орналасқан Экономикалық ынтымақтастық ұйымына мүше. Орталық Азия мемлекеттерінің ешқайсысы да қаскөйлер тізімінде жоқ. Қазақстанда Иранмен қарым-қатынас бірінші кезектегі мәселе болып табылады (Ресеймен, Қытаймен және ТМД елдерімен бірге). Иранның позициясы Таяу Шығыстағы бітімгершілік әрекеттерді делдал етуде және Таулы Қарабахтағы қақтығысты реттеуде маңызды рөл атқарады. Өз кезегінде тәжік-иран қатынастары энергетикалық салада ерекше маңызды табиғи стратегиялық серіктестік сипатына ие (мысалы, Сангтуда-2 ГЭС-ін салу кезінде). Сонымен бірге Душанбе мен Тегеран арасындағы қатынастар біраз салқындау кезеңін бастан өткеруде, бұл Тәжікстанның Исламдық қайта өрлеу партиясының қызметіне тыйым салумен түсіндіріледі. 2015 жылы бұл саяси ұйым Шанхай ынтымақтастық ұйымының Аймақтық антитеррористік құрылымының террористік, экстремистік және сепаратистік ұйымдарының тізіміне енгізілді.

Сонымен бірге Тегеран Орта Азия елдерінің қатысуымен Батыс елдерінің және ең алдымен АҚШ-тың ислам режиміне қысымына қарсы тұратын экономикалық модель құруға тырысуда. Сонымен бірге, Иран қазіргі уақыттағы ең өткір проблемалар мен сын-қатерлерге жауап беруге тырысады. Олардың ішінде - есірткі бизнесімен күрес; Таяу және Таяу Шығыстағы күрдтердің өзін-өзі анықтау мәселесі; «Ұлы Әзірбайжан» және «Ұлы Түрікменстан» идеяларын насихаттауға бағытталған ұлтшыл қозғалыстарды жандандыру; 2003 жылдан бастап шиеленіскен Ирактағы шиіт-сунниттік қақтығыстың басталуы [6].

ҚОРЫТЫНДЫ

Орталық Азия аймағы елдерінің тұрақтылығы мен прогрессивті дамуы бүкіл Еуразиялық субконтиненттің болашағы үшін үлкен маңызға ие.

Сонымен, әлемнің саяси және экономикалық картасындағы жаһандық өзгерістер, экономикалық және мәдени ынтымақтастықтың жаңа одақтары мен сценарийлерінің пайда болуы жағдайында Орталық Азия аймағы үлкен маңызға ие болып отыр. Бүкіл Еуразиялық субконтиненттің болашағы осы аймақтағы саясаттың қаншалықты икемді және ойластырылған болатындығына байланысты болады.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Айткен Дж. Нурсултан Назарбаев и создание Казахстана. — М.: Художественная литература, 2010.
2. Бакланов В. Центральная Азия — современные геополитические ракурсы // Научные труды Института бизнеса и политики. — М., 2008. — Вып. 5.
3. Галямова В. Центральная Азия и Китай: новые горизонты международной регионализации // Центральная Азия и Кавказ. — Дулео, 2007. — No 3.
4. Геидаров Н. Шанхайская организация сотрудничества и будущее Центральной Азии // Власть. — 2008. — No 7.
5. Гусейнов В., Денисов А., Савкин Н., Демиденко С. Большой Ближний Восток: стимулы и предварительные итоги демократизации. — М., 2007.
6. Долинская Т. Российский ключ для Центральной Азии // Новое восточное обозрение. URL: <http://www.ru.journal-neo.com/node/238>

ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Г.К.Букешова¹, Балауса Сейлхан²

¹Евразийский национальный университет Факультет международных отношений, доцент кафедры регионоведения kosaevna_69@mail.ru.

²Евразийский национальный университет факультет международных отношений, докторант 2 курса кафедры регионоведения, balausa_95_07@mail.ru, Нур-Султан, Казахстан.

Аннотация. Центральная Азия (Казахстан, Узбекистан, Таджикистан, Кыргызстан и Туркменистан) - крупнейший блок постсоветского пространства после России. Он соединяет между Западной и восточной частями Евразии и развитым Севером и развивающимся Югом. Кроме того, Центральная Азия является одним из самых богатых регионов мира по запасам минералов. Его пространственное расположение и ресурсное богатство делают эту субрегиону важной деталью большой политической игры.

Ключевые слова: Центральная Азия, экономический гигант, международная организация, многовекторность.

CENTRAL ASIA IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS**G. K. Bukeshova¹, Balaussa Seilkhan²**

¹L.N. Gumilyov Eurasian national university docent of the Faculty of International Relations,
Department of Regional Studies docent, kosaevna_69@mail.ru.

²L.N. Gumilyov Eurasian national university Faculty of International Relations, candidate to
PhD 2 course Department of Regional Studies, balausa_95_07@mail.ru.
Nur-Sultan, Kazakhstan.

Abstract. Central Asia (Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan and Turkmenistan) is the largest post - Soviet bloc after Russia. It connects the western and eastern parts of Eurasia and the gap between the developed North and the developing South. In addition, Central Asia is one of the richest regions in the world in terms of mineral reserves. Its spatial location and resource richness make this sub-region an important part of a large political game.

Key words: Central Asia, economic giant, international organization, multi-vector.

37-ШІ ЖЫЛ: ҚАЗАҚ ЗИЯЛЫЛАРЫН САЯСИ-ИДЕЯЛЫҚ ТҮРҒЫДА АЙЫПТАЛУЫ

Қ. Ф. Даркенов

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Халықаралық қатынастар факультеті, аймақтану кафедрасы доценті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

K.Darkenov@mail.ru

Аңдатпа: Шығармашылық қызметтегі қазақ зиялыларының рухани-моральдық дағдарысы 1937 жылғы қуғын сүргін жылдарында айқын көрінді. 1937 жылы әдеби көркем шығармаларымен елге танылған қазақ зиялыларын айыптау мен қуғындау бұрынғыданбетер күшейіп, өзінің шарықтау шегіне жетті. Олардың шығармаларының әр жолынан, айтылған ой пікірлерінен ұлтшылдық пен байшылықты, кеңес үкіметіне қарсылықты, теріс ниеттілікті көруге тырысушылар шықты. Тарих саханасынан кеткен алашордашыларды айыптау, бұрындары азды көпті байланыста болғандарды және оларға жылы қабақ танытқандарды алашордамен байланысын үзбеген, алашорданың агенттері, ниеттері бір деп кінә тағу қалыпты іске айналды. Жазушылар шығармаларынан күмәнді деген ой-пікір тауып, партия бағытынан, тап жолынан ауытқыды деп айыптады. Сыншылар осылай жасау арқылы, бір жағынан, тап жауларын, халық жауларын әшкерлеуге үлес қосты. Екіншіден, партия саясатын, бағытын қолдау үстінде деген өзі жөнінде жағымды пікір туғызу мақсатын көздеді. Тап жауларын әшкерлеу ісінен, жалпы елді қамтыған науқаннан қарапайым халықтан бастап, өкімет билігіндегі тұлғалар да тыс қалмады.

Кілтті сөздер: Кеңес өкіметі, қазақ зиялылары, коммунистік большевиктер.

КІРІСПЕ

Қазақ тарихында шырмауы көп шиеленісті, қайшылықты кезеңі, өткен ғасырдың 30-шы жылдары - кеңес әдебиетінің, оның ішінде қазақ әдебиетінің де дамуы, жаңа шығармалардың да туу кезеңі болумен қатар, тоталитарлы мәдениетке бет бұруда шешуші кезең болды. Сонымен қатар, осы кезең қазақ зиялыларының рухани-моральдық дағдарысының туу, тереңдеу кезі болумен қатар, тығырықтан шығатын жол іздеу кезеңі де еді.

Осы кезеңде пролетарлық әдебиеттен «...өмірді білу мен түсіну, көркем шығармаларда оны шындықпен бейнелеп көрсету, жай ғана жаттанды, схолостикалық, қан сөлсіз өлі күйінде, жай ғана, «объективті нақтылық» ретінде бейнелеу емес, ал, оның нақты түрде революциялық дамуын бейнелеу керек. Осындай жағдайда көркем бейнелеудегі ақиқат пен тарихи дәлдік социалистік реализм рухында еңбекшілерді идеалық жағынан қайта құру мен тәрбиелеу міндеттерімен байланысты болуды» талап етілді [1,с.85]. «Әдебиетке, жалпы өнерге тек қана партия бақылауында тәрбие міндеттерін жүзеге асыратын құрал ретіндегі рөл жүктелді. Жаңа экономикалық саясат кезінде, одан кейінгі он жыл

ішінде әдебиет мәселелеріне оның ішінде, әдебиетте қалай жаңалықтар жасауға, енгізуге болады деген мәселеге байланысты туған айтыс таласқа нүкте қойылды» [2,с.427]. Оның себебі, партия жетекшілері оларды, әлеуметтік және идеологиялық жат адам ретінде көрді. Ресейде көптеген зиялылар күдік пен қобалжудан кейін, мысалы жазушылар Алексей Толстой мен Мариэтта Шагинян, тарихшы Евгений Тарле Кеңес өкіметімен ынтымақтасу жолына түсті. Кейбіреулер олай істей алмағаны да белгілі. Бірақ, ол, түсіну жолына түскісі келмегендіктен емес, көптеген жағдайда Кеңес өкіметі өкілдері оларды түсінгісі келмеді. Мысалы, жазушы А.Куприн шаруалар үшін халықтық газет «Земля» шығару үшін осы өтінішпен Петроградтан Москваға келеді. Ал, онымен кездескен Каменов дәрекі түрде оның жоспарын сынады. Каменовке барған күнін жазушы «өз өмірінің ең ауыр күні» деп атады [3,с.119-320]. Жазушы шетелге эмиграцияға кетті.

Осындай жағдай Қазақстанда да болды. М.Шоқай эмиграция кетуге мәжбүр болса, ел ішінде қалған қазақ зиялылары қуғынға түсті, жазықсыз айыпталды. Социализм құрылысы барысында пролетариат диктатурасы идеясын ұстанған әдебиет пен баспасөз біртіндеп идеологиялық қаруға айналды, «халық жауларын» іздеу мен табуға тартылды. Қазақстанда ұлтшыл, байшыл, алашордашыл деп әдебиет пен әдебиетшілерді айыптау, әшкерлеу мен қудалау етек алды. 20-шы жылдардың соңы мен 30-шы жылдардың басында айыпталып, қудаланған қазақ зиялылары 30-шы жылдар ортасында өз жазаларын өтеп елге келгеннен кейін де ұлтшыл, алашордашыл деп қудалау нысанасында тұрды. Атылып кеткен Ж.Аймауытов пен Ғ.Бірімжановты, айыпталып айдауға кеткен А.Байтұрсынов, М.Дулатов, М.Жұмабаев т.б. атап, алашордашылардың өзі жоқ болса да, олардың жолын ұстанғандар бар. Кеңестік аппаратқа бүлдіру ниетімен кіріп кеткен агенттері бар. Олар өз ниеттерінен бас тарқан жоқ, Кеңес жағына өз қателерін мойындап толық шыққан жоқ деген пікір басым болды. Баспасөзде оларды сынау, іздеу толастамады, жаңа қарқын алды. Ақиқатында айдауға кеткен қазақ зиялылары бұрынғыдай ел мүдесі үшін араласқан қоғамдық істен ғана емес, өздерінің негізгі кәсіптері шығармашылық жұмыстан да қол үзді. Қудалау, үздіксіз сынау, әрі тұрмыс тауқыметі оларды жаншып тастады. Солардың бірі, әрі бірегейі М.Жұмабаев. Көрнекті ақын айдаудан босап елге қайтқан кезде де, оған алашордашыл зиянды элемент деп сенбеу әлі де басым болатын.

М.Жұмабаев босап елге қайтар алдында бұрын оны ұлтшыл, байшыл, алашордашыл деп сынаған С.Мұқанов ақынды дұрыс бағаламағандығын түсінді ме, әлде басқа да себептері болды ма оған хат жазды. Ғалым Т.Кәкішевтың жазуынша, оған 1959 жылы С.Мұқанов «1934 жылы 2 қарашада Москвада Қызыл профессорлар институтының соңғы курсына оқып жүргенде кезінде Беломорканалында айдалып жүрген Мағжан Жұмабаевқа хат жазғанын айтқан. Хаттың негізгі мазмұны – таяуда түрмеден шығасыз, сонда қай жақта боласыз, зорлық зомбылықты кек тұтпай шығасыз ба, советті жақтайсыз ба? «Тоқсанның тобы» мен «Толғауда» совет идеологиясына қарай ойысқан негізгі сюжетін дұрыс түсінгенімен, дер кезінде оның жақсы қасиеттерін бағалауда кемшіліктер жібергенімді мойындаймын деп алады да, біз үшін қазақтың қасиетті

поэзиясының келешегі үшін Сіздің совет жағына шықаныңыз үлкен олжа болар еді деген ойларын айтыпты» [4, 257 б]. Ақиқатында, М.Жұмабаевтың Кеңес өкіметіне қарсы шықпағаны белгілі. Бірақ, оны кеңес өкіметі мен пролетариат сыншылары алашордашыл, ұлтшыл деп шеттетті, сенімсіздік білдірді. Шығармаларынан Кеңес өкіметіне қарсы ілік іздеді. Мағжан «мен көппен біргемін, тоқсанмен біргемін» деп ағынан жарылып «Тоқсанның тобы» шығармасын жазғанда да оны, жақын тартпай талқыға салды.

Ал, С.Мұқановтың М.Жұмабаевқа хат жазғандығы жөніндегі деректі жазушымен кездескен Ж.Бектұров та келтіреді. С.Мұқанов оған «Мағжанның ақындығы да, кісілігі де ерекше бөлек еді. ...мен Мағжанға 1932-1933 жылдары Москвада оқуда жүргенімде ГПУ-ден рұхсат алып, оған лагерьге, Мурманск жағына хат жазып жібердім» деген [5,325 б].

Бірақ, өкінішке орай, мұрағатта С.Мұқановтың М.Жұмабаевқа хат жазғаны, ақшалай көмек көрсеткендігі жөнінде» ешқандай мәлімет сақталмаған [6,181 б].

Он жылға сотталған М.Жұмабаев М.Горький мен оның зайыбы Е.Пешкованың араласуымен 1936 жылы босанып елге оралды. Бұл кезеңде Қазақстанда шығармашылық интеллигенцияның бірін бірі сынауы, әшкерлеуі, саяси айыптар тағуы өршіп тұрғанына қарамастан елге оралған М.Жұмабаев «өз жазамды өтедім. Енді маған ешкім тиісе қоймас» деген ниетпен, тағы да қателескеніне кешірім сұрап, өзін сыртқа итермей Жазушылар Одағына қабылдауды, көмек көрсетуін сұрап С.Мұқанов басқарып отырған Қазақстан жазушылар Одағына хат жазады.

Хатында: «Өзімнің кінәма лайықты жазамды өтедім. Еңбектің қара қазанына қайнап, адасулар мен арам ойлардан мәңгілікке арылдым. Мен бұрынғы ойларымнан арылып, бай мен ұлтшылдардың жолынан бас тарттым және жаңа жолға, еңбекшілер жолына бет бұрдым.

Мен қалған өмірімді берік ниетім мен үмітімді дәлелдеу үшін социалистік құрылыста еңбек етуге бел будым, ісіммен барлық ескі көзқарастарымнан арылғанымды көрсеткім келеді. Мен үшін енді еңбекші таптың, коммунистік партияның жолынан басқа жол жоқ. Еңбекші табы әдебиетінің жетекшісі – Жазушылар Одағы Басқармасы менің өткен кезеңдегі адасушылығымды қатал сынға ала отырып, сыртқа теппей, өзіне тартып, Жазушылар одағына мүшелікке қабылдап, жетекшілік етуін, көмек беруін сұраймын.

Мағжан Жұмабаев. Петропавловск қаласы, Дзержинский көшесі, №19 үй» деп, мекен жайын да көрсетіп, шын ниетімен жазғанымен, айдаудан арып ашып келген, келген соң да көз түрткі болып, тұрмыс тауқыметін тартқан ақынға қол ұшын беріп жақын тартқан ешкім бола қоймады [4,259 б].

С.Мұқанов «...егер де өзіңіз шын ниетпен совет әдебиетіне қызмет етем десеңіз жазуыңызға ешкім бөгет болмайды. ...Пролетариаттың рахымы мол. Ол қорғай да біледі, жарылқай да біледі. Бірақ, пролетариат сөз емес істі жақсы көреді»[7,137б] деп жазғанымен заман құбылуынан Алматыға барған Мағжанға көмек бере алмады. Пролетарлық өкімет те жарылқамады. Жарылқағаны, 1937 жылдың 30 желтоқсанында Мағжан қайта қамалды [7,138б].

ПІКІРТАЛАС

Одақ көлемінде буржуазиялық жазушыларларды әшкерлеу, айыптау және жазалау троцкишілерге қарсы кең ауқымды ұйымдастырылған шаралармен байланысты өтті. Қазақстан пролетариат жазушылары да троцкизмді айыптап, оған қарсы күреске өз үлесін қосты. 1937 жылдың басында Москвада троцкишілерге сот үкімі шыққанда, оны қолдап – он төрт жазушы С.Сейфуллин, І.Жансүгіров, М.Әуезов, С.Мұқанов, Ғ.Мүсірепов, Ә.Тәжібаев, М.Қаратаев және басқалары «Қазақ әдебиеті» газетіне жарияланған «Жауға мейірім жоқ» деген мақалаға қол қойды.

Себебі, 1936-37 жылдары Кеңес Одағын елеңдеткен бірнеше саяси айыптауларға негізделген сот процесстері өтті. Оған жұмысшылар мен колхозшылар, кеңестік мекемелер тартылды. Өртүрлі қоғамдық ұйымдар, солардың ішінде, шығармашылық одақтар да тыс қалмағаны белгілі. 1936 жылы 19-24 тамыз аралығында КСРО Жоғарғы Сотының Әскери Коллегиясы «Антисоветтік біріккен Троцкийшіл-зиновьевтік орталықтың» ісін қараған ашық сот процесі өтті [8,171б]. Ал, 1937 жылы қаңтарда «антисоветтік троцкийшіл орталықтың» ісі қаралды [8,210б]. Олардың кеңес өкіметіне қарсы іс әрекетін айыптауға Қазақстан жазушылары да тартылды. Троцкийшілерді, оларға пікірлестерді әшкерлеу, іздеп табу, айыптау мен жазалау шаралары Қазақстанда да жүрді.

Осы 20 жылдардың екінші жартысы мен 30 жылдары А.Байтұрсынов, Ә.Бөкейханов, М.Дулатов, М.Жұмабаев, С.Сейфуллин, Ж.Аймауытовты т.б. қазақ зиялыларын ұлтшыл, байшыл, алашордашыл деп сынаған, танымал кеңестік сыншылардың бірі саналған, кезінде Голощекин қолдауына ие болған Ғ.Тоғжанов та троцкийшіл уклонмен айыпталды. Қазақстан Республикасы Президенті Мұрағаты қорында Ғ.Тоғжановқа қатысты мынадай құжат сақталған: «Тоғжанов әдебиет пен өнер ұйымының басшысы бола отырып, басқарма жұмысына ешқандай араласқан жоқ және әдебиет жөніндегі кітаптарында толып тұрған, өзінің троцкийшіл ұлтшыл қателіктері жөнінде бір ауыз да сөз айтқан жоқ. «Абай» кітабында қазақ халқының қас жаулары – Байтұрсынов, Бөкейханов, Дулатов есімдері аталып, оларды қазақ әдебиеті негізін қалаушы Абайдың заңды мұрагерлері ретінде көрсетеді. Осылай істеу арқылы алашордалық шайқаға Абайдан кейінгі қазақ әдебиетінің қозғаушы күші деген жалған ролін таңады. Ол алашордашыл жазушыларды қылмыспен пара пар түрде дәріптейді, Жазушылар Одағы жұмысын бүлдірді, сынды тежеді ... бандитка Г.Серебрякованың «Маркстің жастық шағы» кітабын бастырды», – делінеді [9].

М.Ақынжанов Ғ.Тоғжановтың «Абай атты кітабын «алашордашыл контрбанда» атады. Шоқан мен Ыбырайға да дұрыс баға бермеді. «Абайды қосақтап отырған Уалихановы барып тұрған реакцияшыл хандардың бірі, предатель екенін, Алтынсаринның Орынбор генерал-губернаторының жалдама тыңшысы болғанынын Тоғжанов айтпады, – деп сынады. [10].

Қазақ жазушылары арасындағы саяси-идеялық талас, тартыс, айтыс өзара сынау мәселесінен москвалық басшылық та тыс қалмады. КСРО халықтары

әдебиеті бойынша маман И.Анур (нақты аты жөні – Аршалиус Михайлович Аршаруни) деген біреу 1937 жылы КСРО Жазушылар Одағы басқармасына Қазақстан Жазушылар ұйымының қызметі жөнінде «әшкерлеген» анықтама дайындады. Онда, мынадай мәліметтер келтірді. «Ұзақ жылдар бойы С.Сейфуллин әдебиетші ретінде, бірнеше саяси қателіктер жіберді. Революцияның алғашқы жылдарында С. Сейфуллин «сейфуллиншілдік» деп аталған қазақ әдебиетіндегі ұлтшылдық топты басқарды. Автордың көңіл күйін айқын білдіретін оның «Азия» (1922) өлеңі. Сейфуллин «алашорданың қасқыры» – Байтұрсыновты дәріптеуде Қазақстан Жазушылар Одағының төрағасымен толық бәсекелесе алады (шамасы Сәбит Мұқановты айтқаны болуы керек)».

1937 жылдың 7 қыркүйегінде Алматыда ақын-жазушылардың кезекті «Әдебиеттегі ұлтшыл-фашистердің зиянкестік істерімен күресу және жас кадрларды өсіру» жөніндегі жиналысы өтті. Жиналысқа С.Сейфуллин, Б.Майлин, С.Мұқанов, Ғ.Мүсрепов қатыспады, І.Жансүгіров бұл кезде тұтқындалды. Баяндаманы М.Қаратаев жасады. Ол баяндамада: «Әдебиеттегі ұлтшыл-фашист элементтер осы күнде көп жерден табылып жатыр. Қазақстан елінде де, әдебиет майданында да ұлтшыл фашистердің агенттері бар. Байділдин, Тоғжанов секілді адамдар әдебиетімізге зияндық жасады. Ол өзіне Жансүгіров, Тайшықов секілді күшіктерін ертіп, әдебиетті бүлдірді. Жансүгіров, Қоңыратбаев деген бұзылғанды алды. ...Сәкен, Бейімбет, Сәбиттердің қателерін көрсетіп келеміз – дей келе, И.Жансүгіровтың осы кезде тұтқындалғанынынан хабардар баяндамашы Ілиясты оның шығармаларын да айыптау нысанасына айналдырды. «Жансүгіровтың «Құлагері», «Жорығы», «Күйші», «Жолдастары» халыққа зиянды нәрсе болса да, кейбір сыншылар мақтап жүр, – десе оның сөзін іліп әкеткен, Т.Жароков те «Жансүгіровтер жастардың еңбегін жоймақ болды», деп айыптады [11]. Қабылданған қаулыда, «жазушылар ұйымында халық жауларының екіжүзді іс әрекеті, олардың зиянкестік жұмыстары ұзақ уақыт бойы әшкерленбей келді. Сондықтан, жолдас Сталин көрсеткендей «саяси бейқамдық орын алды». Сейфуллин, Майлин, Мұқанов жолдастар өз уақытында халық жауларын ақыр соңына дейін әшкерлемеді, олардың іс әрекетіне баға бермеді, либералдық, келісімпаздық көрсетті және өздері де көптеген саяси қателіктер жіберді ... деп атап өтілді [12]. «Казахстанская правда» газетінің 1937 жылдың 16 қыркүйегіндегі №213 санында жарық көрген «Выкорчевать национал – фашистску мразь из союза писателей Казахстана» деген мақала қазақ әдебиетінің сол кездегі көрнекті тұлғалары С.Сейфуллин, І.Жансүгіров, Ғ.Тоғжановқа қарсы бағытталды. Мақалада: « ... Сәкен Сейфуллин 1936 жылы өз мұрағатынан «Қызыл сұңқарлар» пьесасын алып, онда ешқандай бір түйірде ұялмастан өзін өзі мақтаумен айналысқан, азамат соғысы жылдарындағы қазақ бұқарасының ерлік істерін қисық айнамен көрсетіп, қазақ халқының азаттық күресіндегі орыс пролетариатының жетекшілік ролін пасықтықпен бұрмалады», – деп жазды [13, 326-327 б.].

Тоталитарлы диктаттың, үстемдік пен саяси-идеологиялық шырмаудың қуаты мен ахуалын бағымдау үшін бірқатар құжаттарға назар аударалық. 1937

жылдың 13 шілдесінде өткен партия жиналысында қабылданған қаулыда атап өтілді:

«...Қазақстан жазушылар Одағы Басқармасы жетекшілері әдебиеттегі контрреволюциялық-ұлтшыл контрабандамен аяусыз күрес жүргізудің негізгі және басты міндеттерін түсінбеген.

3. Жолдас Сейфуллин мен Жансүгіровтың Одақты саяси басқаруға селқос қатысуы, өзін өзі сынаудан қорқуы, қазіргі кезеңдегі саяси тақырыптардан бас тартуы, өмірден қол үзіп қалуы секілді Одақ басшылығы жұмыстары мен шығармашылық жұмыстарында жіберген өздерінің қателіктері мен кемшіліктерін мойындағындығы жөніндегі өтініштері есепке алынсын» [6,82-83 б].

Сонымен қатар, С.Сейфуллиннің «Тар жол, тайғақ кешу», С.Мұқановтың «Адасқандар», «Бай баласы», «Шығармаларының I томы», Б.Майлиннің «Шығармаларының I-IV томы», І.Жансүгіровтың «Шығармаларының I томы», М.Әуезовтың «Өткеннің көлеңкесі», «Қараш Қараш оқиғасы», Ғ.Тоғжановтың «Абай», Ж.Сәрсеновтың «Әке баласы», «Тоғжан» шығармалары зиянды деп саналып таралымнан тез арада жинап алуды талап етті.

Пролетариат жазушылары саналып келген Бейімбет Майлин мен Ғабит Мүсірепов те қудалануға түсті. Жазушылар ұйымында өткен жиналыста олардың шығармашылығын тек қана сынау, қателіктері мен кемшіліктерін көрсету емес, саяси көзқарасының солқылдақтығын, тұрақсыздығын әшкерлеп Б.Майлинді ашық түрде «халық жауы» деп айыптады. Қазақстан коммунистік большевиктер партиясы қатарынан Б.Майлинді шығару жөніндегі Қазақстан Жазушылар Одағы бастауыш партия ұйымының 1937 жылдың 8 қазанындағы жиналысы хаттамасында былай делінген:

«Тыңдалды»: Майлин жөнінде. Қаулы қабылданды: а) Б.Майлин халық жауы ретінде, ҚК(б) П қатарынан шығарылсын. б) Ұлтшыл-контрреволюционер Майлин әшкерлеу жөнінде бірнеше рет мәселе көтерілгеніне қарамастан, жолдас Ғ.Мүсірепов Жазушылар Одағы Басқармасы мүшесі және ҚК(б)П Мәдени ағарту бөлімі меңгерушісі бола отырып, маусым айында Одақ жазушыларының партия жиналысында халық жауы Майлинді ашық түрде қорғап сөйледі; оның сыртында Майлин ұлтшыл ретінде әшкерленген мақала жарық көретін газеттің шығуын (редакторы болмаса да) тоқтатып, бұл мақаланы Майлиннің пайдасына қайта жөндейді.

... Жолдас Мүсіреповтың Майлинмен және басқа да халық жауларымен (Сейфуллинмен, Лебеденкомен, Тоғжановпен, Хұсайыновпен, Нұртазинмен, Ғатаулинмен, Жаманқұловпен, Айсаринмен және басқалармен) байланысын дәлелдейтін басқа да көптеген бірнеше фактілер бар. Мүсіреповтың ісін оның партиялығы жөніндегі мәселені қарау үшін ҚК(б)П ОК партия ұйымына берілсін» [6,111 б].

Қуалану мен сынға ұшыраудан Абай, М.Жұмабаев және Ж.Аймауытов шығармаларын алғашқылардың бірі болып сынаған Ғ.Тоғжанов та тысқары қалмады. С.Сейфуллин, Б.Майлин және С.Мұқанов еңбектерін талдаған Ғ.Тоғжанов, олардың шығармашылық қызыметін ауқымды түрде көрсете алмады,

сонымен қатар негізсіз сынап қателіктер жіберді, көрнекті тұлғалар шығармаларынан саяси астар іздеп, сынап-мінеп орынсыз тұқыртты. Төңкеріске дейін патша өкіметіне қарсы күрескен қазақ зиялыларын, оның ішінде айрықша А.Байтұрсыновты ұлтшыл, байшыл, алашордашыл деп большевиктік тұрғыда сынап жазған шығармасы да өз басы дауға түскенде қорған болмады.

Оның «Әдебиет және сын мәселелері» кітабы әдебиеттанудың әдістемесі мен теориясындағы күрделі мәселелерді көтерген алғашқы еңбек. Ғ.Тоғжановтың әдеби-сын еңбектері қазақ әдебиеті дамуына елеулі ықпал жасады. Өз жұмысында қазақтың әдеби мұрасын классификациялап, жіктеді және әдіснамасын талдап, ұсынды. Бірінші кезекте қазақ эпосын, фольклорын, халық ауыз әдебиетін қойып, одан кейін кеңес әдебиетін ұсынды. Өзінің кеңес әдебиетіне сын көзбен қарауын Ғ.Тоғжанов, қазақ жазушылары пролетариат жазушысы болып саналмайды, себебі, өздерінің нақты шығу тегіне байланысты олар осы статусқа сәйкес келмейді деп дәлелдеді. Өзінің пікірінше, пролетариат ролін шамадан тыс көтеріп, дәріптеген кеңес жазушыларын сынағаны үшін қуғынға ұшырады.

Халық жауларын әшкерлеудің қарқын алғаны сондай, қазақ және орыс тілдеріндегі газет журнал беттерінде үздіксіз мақалалар жарияланды. Әсіресе, маусым тамыз айлары аралығында халық жауларын әшкерлеген мақалалар апта құрғатпай шықты. Жарияланған мақалалардың атауының өзі зұлмат жылдар бейнесін айқындап, саясат табымен үндесіп жатты.

«Совет жазушылары қатарында жат элементтерге орын жоқ» (Социалистік Қазақстан. 1937, 04.07), «Барып тұрған зиянды контрабанды» (Қазақ әдебиеті 1937. 30.07), «Жинақтар туралы немесе алашордашыл контрабанданың тағы бір түрі туралы» (Социалистік Қазақстан. 1937, 08.08), «Әдебиеттегі троцкишіл-бухариншіл ұлтшыл-фашист зиянкестерін жеріне жете құрту керек» (Қазақ әдебиеті 1937. 13.08), «Жазушылар ұйымында істен гөрі мылжың көп» (Социалистік Қазақстан. 1937, 17.08), «Қазақ әдебиетіндегі авербахшылдықтың қалдығын толық жою керек» (Социалистік Қазақстан. 1937, 29.08), «Жастарға теріс идея беретін кітаптың түкке керегі жоқ» (Қазақ әдебиеті 1937. 31.08), «Жазушылар ұйымындағы ұлтшыл-фашист жаулардың зиянды зардабын біржола құртайық» (Қазақ әдебиеті 1937. 18.10) деген т.б. мақалалар жарық көрді. Халық жауларын әшкерлеген, айыптаған жиналыстардың қаулы қарарлары газет журнал беттерін тұтас алып жатты.

Қазақ көркем әдебиетінің көрнекті тұлғаларын халық жауы деп әшкерлеу ісінде «Жазушылар Одағының партия ұйымы (хатшысы Қ.Әбдіқадыров), Қазақстан Жазушылар одағының әкімшілігі (төрағасы С.Мұқанов, хатшысы М.Қаратаев), «Қазақ әдебиеті» газеті (редакторы Т.Жароков), «Социалистік Қазақстан» (редакторы Ж.Арыстанбеков, кейін С.Бәйішев), «Казахстанская правда» (редакторы Берковский) белсенділік танытты [14,330 б].

1937 жылдың 18 тамызыда Жазушылар одағы басқармасы партия ұйымының хатшысы Қалмұқан Әбдіқадыров «Қазақ әдебиеті» газетінде «Әдебиеттегі троцкишіл-бухариншіл ұлтшыл-фашист зиянкестерін жеріне жете құрту керек» деген тақырыпта мақала жариялап Жазушылар одағы

басқармасының төрағасы С.Мұқановты әшкерледі. «Сәбит өзінің «Адасқандар» шығармасында байды мақтайды, 1932 жылы шыққан «XX ғасырдағы қазақ әдебиеті» кітабында, халық жаулары – алашордашыларды объективті роль атқарды деп жазды, соңғы уақытқа дейін халық жаулары Айсарин, Жұмабаев, Асылбековке ашық түрде келісімпаздық позициясын ұстанды... Өз шығармаларын халық жаулары Досмұхамедовке, Малдыбаевқа берді. Жұмабаевты жұмысқа орналастырғысы келуі, бұл Сәбиттың жай ғана қатесі емес, үлкен саяси қатесі» деп жазып, С.Мұқановты халық жауларымен ұзақ уақыт бойы өз байланысын үзбеді, олармен қарым қатынаста болды, – деп айыптады [15]. 1937 жылдың 7 қыркүйегінде Қазақстан жазушылар Одағы басқармасының «Әдебиеттегі ұлтшыл-фашистердің зиянкестік істерімен күресу және жас кадрларды өсіру» жөніндегі Пленумы өткені білгілі. Пленум қаулысында «С.Сейфуллин, С.Мұқанов халық жауларының іс әрекетіне көңіл аудармады, либералдық, келісімпаздық көрсетті және өздері де көптеген саяси қателіктер жіберді» деген болатын. Бұл пікірді «Правда», «Казахстанская правда», «Социалистік Қазақстан» газеттері іліп әкетіп жариялады. 1937 жылдың 24 қыркүйегінде С.Сейфуллин тұтқындалды, ал осы 1937 жылдың 2-3 қазанда С.Мұқанов қызметтен алынып, партиядан шығарылды.

Сынау мен әшкерлеу, халық жауларын іздеу мұнымен тоқтамады. Көрнекті қазақ жазушыларын жала жабу жалғаса берді. 1937 жылы жас жазушылар атынан Петр Магер деген біреу, «белгілі қазақтың пролетариат жазушылары ұлтшыл-фашистер және олар қазақ социалистік әдебиетін дамуына саналы түрде зиян тигізіп отыр» деп жазды. Магердің және басқа да әдебиет саласындағы функционерлер пікірінше: Халық жаулары – ұлтшыл-фашист оңбағандар жазушылар ұйымының жауапты бөлімдерінде орналасып алып аз бүлдірген жоқ. Фашист бандиттер өздерінің контрреволюциялық ұлтшыл өтіріктерін айта отырып, халық жаулары – Жансүгіров, Майлин, Сейфуллин, Тоғжанов талантты қазақ жастарын бүлдірді, өздерінің түкке тұрмайтын жазбаларын қол жетпес шеберлік ретінде көрсетіп, оларды тұйыққа тіреді». Жас жазушы Петр Магер. 18.XI.1937 ж. деп жазды [16]. Бұл қазақ зиялыларын тағы бір айыптау, жазалау шарасына қадам басу еді.

1938 жылдың ақпанында Жазушылар Одағының төрағасы М.Қаратаев, «Литературный Казахстан» журналының редакторы П.Кузнецов және жазушылар одағының орыс секциясының жетекшісі И.Шухов Қазақстан Коммунистік партиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы Л.Мирзоянға хат жазып, әдебиет жұмыстарын бүлдірді деп Ғ.Тоғжановты айыптады. Олар: «Журнал ұзақ жылдар бойы өлмесінің күнін кешіп келді. Оны әшкерленген халық жауы Тоғжанов редакциялады, ақиқатында журналды әдебиет маңайында кездейсоқ жүрген адамдардың ұясына айналдырды, Жансүгіров, Майлин, Сейфуллин, Тоғжанов, Шонанов, Жүргенов және басқа да халық жауларының кеңес өкіметіне қарсы ұлтшыл-фашистік сандырақтарын айтатын мінбесіне айналдырды.

Қазақстанда әдебиеттің жұтаңдануы жөнінде зар жылауға қарамастан редакцияда қазір тәп-тәуір кемеліне келген Асқар Тоқмағанбетов, Тайыр

Жароков, Өтебай Тұрманжанов және басқалардың шығармаларының қолжазбалары бар», – деп жазды [16].

Қазақстан коммунистік большевиктер партиясының 1938 жылдың 28 маусымындағы шешіміне сәйкес қазақ, орыс тіліндегі 97 кітаптар мен брошюралар зиянды, жау әдебиеттер ретінде қолданыстан алынып тасталды. Негізінен С.Асфендияров, Ғ.Әлібаев, О.Беков, Ә.Байділдин, Ә.Қоңыратбаев, І.Жансүгіров, Ғ.Тоғжанов, Н.Нұрмақов, Т.Жүргенов, Ұ.Құлымбетов, І.Құрамысов, Б.Майлин, Ғ.Мүсірепов, Ж.Сыздықов, Қ.Сармолдаев, С.Сейфуллин, Т.Шонанов, М.Жолдыбаев шығармалары алынып, жойылды. Бірақ, бұл бәрі емес. Тез арада пайдаланудан алынуға тиісті, қазақ тілінде әндер жазылған граммофон пластинкаларының тізімі де айқындалған еді [6,74 б].

30-шы жылдары Қазақстандағы саяси-идеологиялық ахуал, қазақ әдебиеті дамуындағы құбылыстар Кеңес Одағының, әсіресе Ресейдің қоғамдық-саяси өмірімен және көршілес мемлекеттердің әдебиетімен, жалпы рухани өмірімен тығыз байланысты дамығаны белгілі. Рухани өмірдің даму үрдісін партиялық-кеңестік саясат және оның басшылары айқындап отырды. Мысалы, атақты Мейерхольдтың театры осылай талқандалды. «...театрдың жабылу қарсаңында спектакльдердің біріне ... Каганович келеді. Театрдың да, Мейерхольдтың өзінің де болашақ тағдыры соның қолында еді. Спектакль Кагановичке ұнамады. Сталиннің сенімді серігі спектакльді көріп болмастан театрдан кетіп қалды. Жасы алпыстан асқан Мейерхольд Кагановичтің соңынан қуып, көшеге шығады. Бірақ, Каганович өзінің нөкерлерімен бірге машинаға отырып кете барады. Қашан құлап түскенге дейін Мейерхольд машинаның соңынан жүгіре береді» [17,115 б].

ҚОРЫТЫНДЫ

Осы жылдардағы Қазақстан шығармашылық интеллигенциясының қоғамдық-саяси санасында, рухани танымында дағдарыс туды. Қоғам секілді жеке тұлғалар да тарихтың жол айрығында тұрды. Диктатураға, террорға негізделген пролетарлық идеология мен ұлттық тәуелсіздік пен бостандық идеологиясы арасында бітіспес, көзге айқын байқалмайтын күрес жүрді. Кеңестік идеологияға жат саналған «1937-1939 жылдары 3,5-4 млн адам қуғын сүргінге ұшырады» [18,с.129]. Солардың қатарында, жоғарда аталған А.Байтұрсынов, М.Дулатов, М.Жұмабаев, С.Сейфуллин, І.Жансүгіров, Б.Майлин т.б. көптеген қазақ зиялылары болды.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Голомшток И.Н. Тоталитарное искусство. - М.: Галарт, 1984. –358.
2. Боффа Дж. История русского Союза. Т.1. – М., 1994.
3. Волобуев О., Кулешов С. Очищение. История и перестройка. –М.: 1989. -288 с.
4. Кәкішұлы Т. Сайыс. Эссе. –Алматы: ҚАЗАқпарат. 2001. –290 бет.
5. Бес арыс: Естеліктер, эсселер және зерттеу мақалалар.–Алматы. Жалын, 1992. –544 бб.

6. Политические репрессии в Казахстане в 1937-1938 г.– Алматы. «Казахстан», 1998.
7. Елеукунов Ш.Р. Мағжан. Өмірі мен шығармагерлігі. Оқу құралы. –Астана: «Астана-полиграфия, 2008. -392 б.
8. Реабилитация: Политические процессы 30-50-х годов. /Под.общ.ред. А.Н.Яковлева. –М.: Политиздат, 1991. –461 стр.
9. Қазақстан Республикасы Президентінің Мұрағаты, қ.706, тізбе.1, іс.604.
10. Социалистік Қазақстан. 1937, 4 шілде.
11. ҚР Орталық Мемлекеттік Мұрағаты. Қ,1778, тізбе 1, іс 43, 23-24 бб.
12. Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік мұрағаты, Қ,980, тізбе.1, іс.4.
13. Казахстанская правда. 1937, 16 сентябрь, №213; Махат Д.А. Баспасөз: сталиншілдіктің Қазақстанда орнығуы (1925-1956 жж) –Астана: «Ана тілі – Ата тарих» баспа – зерттеу орталығы ЖШС, –2007. –528 б
14. Кәкішев Т. Қазақ әдебиеті сынының тарихы. (Оқу құралы). –Алматы. «Санат», 1994. – 448 бет.
15. Қазақ әдебиеті 1937. 13.08.
16. ҚР Орталық Мемлекеттік Мұрағаты. 980-қор, 1-т, 4-іс, 7-іс, 12-іс.
17. Медведев Р.А. Сталиннің серіктері. -Алматы: жалын, 1993. - 284 бет.
18. Волкогонов Д. Триумф и трагедия. Политический портрет И.В.Сталина. – Октябрь, 1988, №12. с.129.

37-Й ГОД: ПОЛИТИЧЕСКИЕ И ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОБВИНЕНИЯ КАЗАХСТАНСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ

К. Г. Даркенов

Евразийский национальный университет им. Д. Н. Гумилева, Факультет международных отношений доцент кафедры регионоведения Нур-Султан, Казахстан.

K.Darkenov@mail.ru

Аннотация: Духовно-нравственный кризис творческой активности казахской интеллигенции проявился в годы репрессий 1937 года. В 1937 году обвинения и преследования казахской интеллигенции, известной своими литературными произведениями, достигли апогея. В каждой строчке их сочинений, по их мнению, были те, кто пытался увидеть национализм и фанатизм, оппозицию советской власти и злобу. Стало обычным делом обвинять сошедших с исторической сцены членов Алашорды, обвинять тех, кто был в контакте с Алашордой в прошлом, и тех, кто не контактировал с ними, как агентов Алашорды. Они счли авторов сомнительными и обвинили их в отклонении от линии партии. Тем самым критики, с одной стороны, способствовали разоблачению врагов класса, врагов народа. Во-вторых, они хотели создать положительный образ себя как сторонника политики и направления партии. Власти, от простых людей до власть имущих, не остались в стороне от кампании по разоблачению своих врагов.

Ключевые слова: Советская власть, казахская интеллигенция, коммунистические большевики

37TH YEAR: POLITICAL AND IDEOLOGICAL ACCUSATION OF KAZAKH INTELLECTUALS

K.G. Darkenov

PhD, associate professor, L. N. Gumilyov Eurasian national University, The faculty of International Relations, Department of regional studies, Nursultan, Kazakhstan.

K_Darkenov@mail.ru

Annotation: The spiritual crisis of the creative activity of the Kazakh intellectual manifested itself in the years of repression in 1937. In 1937, the accusations and persecutions of the Kazakh intellectuals, known for their literary works, reached an apogee. In each line of their essays, in their opinion, there were those who tried to see nationalism and fanaticism, opposition to Soviet power and evil. It was common to accuse those who came in contact with the historical scenes of the members of Alashorda, to accuse those who were in contact with Alashorda in the past, and those who did not contact them as agents of Alashorda. He considered the authors skeptical and blamed them for deviating from the party line. The most critical, on the one hand, contributed to the disclosure of the enemies of the class, the enemies of the people. Secondly, they wanted to create a positive image of themselves as a supporter of politics and party leadership. Authorities, from ordinary people to power, did not stay on the side of the campaign to expose their enemies.

Keywords: Soviet power, Kazakh intellectuals, Bolshevik communists.